

Regional social og samfundsmæssig konsekvensanalyse ved mulig etablering af aluminiumsmelter i Grønland

Landsplanafdelingen
Departementet for Boliger, Infrastruktur og Trafik
Grønlands Selvstyre

Nuuk ✧ Juli 2010 ✧ Version 2

Regional social og samfundsmæssig konsekvensanalyse
ved mulig etablering af aluminiumsmelter i Grønland

Nuuk ✧ Juli 2010 ✧ Version 2

Rapporten indgår som delrapport for den regionale konsekvensanalyse af etablering af en aluminiumsmelter i Grønland samt som baggrundsrapport for den strategiske miljøundersøgelse vedrørende en aluminiumsmelter i Grønland.

Rapport udarbejdet af:
Landsplanafdelingen
Departementet for Boliger, Infrastruktur og Trafik
Grønlands Selvstyre

Redaktion:
Janus Chemnitz Kleist
Freia Lund Sørensen
Klaus Georg Hansen

Forsidefotos:
Øverst: Maniitsoq, 2010
Nederst: Baraklejr, Reyðarfjörður, 2010

Redaktionen er afsluttet den 26. juli 2010

Rapporten udgives elektronisk på www.smv.gl

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Formål	3
Baggrund	3
Arbejdskraftbehov i konstruktionsfasen	4
Arbejdskraftbehov i driftsfasen	4
Hvorfra vil alle disse folk komme?	5
Opbygning	6
Metode og datagrundlag	7
Borgerinitiativet i Maniitsoq	8
Demografiske ændringer og mobilitet i Grønland	9
Hvem flytter og hvorfor?	11
Base-line data for Maniitsoq	12
Politiske og administrative forhold	12
Demografi for Maniitsoq	13
Kønsfordelingen i Maniitsoq by og bygder	15
De tre bygder i det oprindelige Maniitsoq Kommune	17
Atammik	18
Napasog	18
Kangaamiut	19
Flytninger til og fra Maniitsoq	20
Beskæftigelse og ledighed i Maniitsoq	22
Olivinminen ved Seqinnersuusaq (Fiskefjorden)	23
Ledighed	23
Uddannelse	25
Kriminalitet	27
Sociale ressourcer	29
Regional social og samfundsmæssig konsekvensanalyse – Maniitsoq	32
Sociale og samfundsmæssige konsekvenser i anlægsfasen af en smelter	32
Sociale og samfundsmæssige konsekvenser ved udbygningen af Maniitsoq ..	33
Regional social og samfundsmæssig konsekvensanalyse – Grønland	37
Problemstillinger og anbefalinger til det videre arbejde med at forstærke positive konsekvenser af en smelter og imødegå de negative.....	43
Konkrete problemstillinger.....	44
Referenceliste	48
Bilag 1	49

Indledning

Den sociale og samfundsmæssige konsekvensanalyse (Social Impact Assessment – SIA) er et delprojekt i projektet; ”Den regionale konsekvensanalyse af etablering af en aluminiumsmelter i Grønland”. Den regionale konsekvensanalyse består af tre delprojekter, som henholdsvis fokuserer på de økonomiske konsekvenser, konsekvenser i forhold til uddannelse og arbejdsmarked samt de sociale og samfundsmæssige konsekvenser. Disse tre delprojekter skal bidrage til en samlet overordnet regional konsekvensanalyse.

SIA indgår på tilsvarende vis som delrapport i form af en integreret base-line undersøgelse i den igangværende strategiske miljøvurdering i relation til aluminiumprojektet.

Formål

Formålet med den sociale og samfundsmæssige konsekvensanalyse er først og fremmest at lave et base-line studie, som beskriver status p.t. for en række sociale og samfundsmæssige faktorer på regionalt niveau. Den sociale og samfundsmæssige konsekvensanalyse vil desuden fokusere på lokalsamfund, der kan forventes at blive berørt af de ændrende økonomiske og demografiske forhold gennem øget tilflytning eller fraflytning som etablering af en aluminiumsmelter (herefter kaldet smelteren) i Maniitsoq vil kunne medføre.

Analysen omhandler demografiske forhold, offentlige strukturer, politiske beslutningstagningsprocesser, erhverv og arbejdsmarked, samt sociale ressourcer, såsom social kapital, foreningsliv og lignende.

Konsekvensanalysen vil opstille forskellige scenarier for, hvad man kan forvente ved givne forudsætninger. Derefter vil rapporten komme med anbefalinger til, hvilke tiltag der kan overvejes at igangsættes for at afbøde eventuelle negative konsekvenser og forstærke de mulige positive konsekvenser.

Baggrund

I forbindelse med undersøgelserne af konsekvenserne for etablering af en smelter i Vestgrønland har AKG (den Administrative Koordinations Gruppe) besluttet, at der skal udarbejdes en mere udførlig regional konsekvensanalyse af aluminiumområdet. Den regionale konsekvensanalyse skal bruges som et vigtigt input til at belyse positive og negative samfundsmæssige konsekvenser af etablering af storskalaindustri i Grønland. Den skal desuden bidrage med input til den regionale udviklingsstrategi (RUS).

Arbejdskraftbehov i konstruktionsfasen

Bygningen af smelteren, de to vandkraftværker og ny infrastruktur i Maniitsoq, vil kræve mellem 2600 og 3300 arbejdere.

- Der vil være behov for op til 2600 personer i anlægsfasen, enten direkte til at bygge smelteren og vandkraftværkerne, eller som underleverandører til anlægsarbejdet. Som udgangspunkt vil langt størstedelen af disse arbejdere være folk fra udlandet.
- Derudover skal der bygges en helt ny bydel i Maniitsoq med blandt andet offentlige institutioner og 700 boliger til at imødekomme behovet for at huse alle de mennesker, der skal arbejde på smelteren og i de afledte erhverv, når smelteren er klar til at blive taget i drift.
- Op til 700 personer vil skulle bo og arbejde i Maniitsoq by under anlægsfasen af den ny bydel og infrastrukturen i Maniitsoq by (Niras 2010: 05). Blandt de 700 personer er der udover bygningsarbejdere også medregnet flere offentlige ansatte og ekstra medarbejdere i forskellige serviceerhverv.

Arbejderne i anlægsfasen af smelteren og vandkraftværkerne vil ikke have direkte adgang til Maniitsoq. Det forventes, at der vil være strikte regler for hvornår og hvor mange anlægsarbejdere ad gangen, der må besøge Maniitsoq. Denne forholdsregel er til for at formindske eventuelt negative konsekvenser af en så stor tilgang af hovedsageligt enlige unge mænd til et så forholdsvis lille bysamfund som Maniitsoq.

Arbejdskraftbehov i driftsfasen

En smelter i Maniitsoq vil, når den er i drift, beskæftige rundt regnet:

- 600 personer i fuldtidsstillinger på selve smelteren.
- 100 service jobs tilknyttet smelteren (catering, havnearbejdere, diverse servicefunktioner).
- 350 til 450 stillinger i afledte erhverv (indirekte og inducerede erhverv, som i høj grad vil være at finde indenfor det offentlige). Først og fremmest vil arbejdspladserne ligge i Maniitsoq, men andre grønlandske byer vil ganske sandsynligt mærke en øget efterspørgsel efter serviceydelser på grund af smelteren.
- 50 fuldtidsstillinger på de to vandkraftværker¹.

I alt forventes der således, at opstå mellem 1100 og 1200 nye permanente arbejdspladser i og ved Maniitsoq, de to vandkraftværker og rundt omkring i Grønland, når smelteren er

¹ Dette tal på 50 fuldtidsstillinger er dog ifølge seneste uofficielle estimater lidt højt sat. Så et lavere tal vil muligvis være at finde i fremtidige beskrivelser af arbejdskraftbehovet for vandkraftværkerne.

færdigbygget og fuldt funktionel. Af disse regner man med, at hovedparten, ca. 1050 arbejdspladser, vil ligge i Maniitsoq by og på smelteren.

Af de omkring 1050 arbejdspladser, der vil opstå på smelteren og i Maniitsoq, er det estimeret at 100 af disse stillinger vil blive besat med personer, der allerede bor i Maniitsoq. Hvilket altså vil sige at ca. 950 personer, enten fra andre dele af Grønland eller udlandet, skal flytte til Maniitsoq (Niras 2010: 8).

Hvorfra vil alle disse folk komme?

Grønland har allerede nu mangel på arbejdskraft indenfor stort set alle brancher og i alle dele af Grønland (PØB² 2010: 4+15). Derfor vil en smelter og dens behov for arbejdskraft, sætte et yderligere pres på erhvervslivet i resten af Grønland, da de nu skal konkurrere om at tiltrække den samme i forvejen eftertragtede arbejdskraft. Det vil ikke kun være det private, der vil stå for skud, også det offentlige kan forvente at skulle afgive både mange og dygtige medarbejdere, når smelteren skal bygges og tages i drift. Denne vandring af folk i den arbejdsduelige alder og dertil følgende børn og ægtefæller, kommer til at sætte sit præg på de samfund, de efterlader.

I det omfang, at vi herfra Grønland ikke selv kan finde kvalificeret arbejdskraft, der er villig til at flytte til Maniitsoq for at arbejde på smelteren, vil der skulle hentes arbejdskraft fra udlandet. På Alcoas senest anlagte smelter "Fjardal" på Island, har det vist sig nødvendigt, at bruge en del udenlandsk arbejdskraft. Helt op til 30 % af arbejderne kom fra Polen, indtil den økonomiske krise i Island satte ind og værdien af den islandske krone faldt så meget, at det beløb de polske arbejdere kunne sende hjem, var for lavt til, at det kunne betale sig for dem at arbejde på Island. I dag er ca. 2 % af arbejderne på smelteren fra Polen, mens 30-40 polakker arbejder for underleverandører til smelteren.

Niras rapporten fra 2010 formoder i basisscenariet, at i opstartsfasen af smelteren, vil op til 50 % af arbejdsstyrken være udenlandsk (Niras 2010: 31). Scenariet forudsætter derefter, at størstedelen af arbejdskraften efter 10 år vil være fortrinsvis grønlandsk. Det er således flere hundrede udlændinge, der i op til 10 år vil bo og arbejde i Maniitsoq, og derfor vil det være svært blot at betragte dem som "gæstearbejdere". Derfor vil også de udfordringer og problemstillinger, der vil opstå omkring integration, blive diskuteret i denne konsekvensanalyse.

² Politisk Økonomisk Beretning

Opbygning

Udgangspunktet for en social og samfundsmæssig konsekvensanalyse er en beskrivelse af eksisterende data vedrørende de samfund man har tænkt sig at analysere. Hvilke data og hvilke områder, der skal inddrages, findes der ikke en fast og defineret skabelon for. Vi har efter inspiration i tidligere rapporter, fra blandt andet Island og Canada, valgt at inddrage følgende områder i baselinebeskrivelsen:

- **Demografi.** Mobilitetsundersøgelsen og statistisk materiale vil blive gennemgået og analyseret.
- **Offentlige strukturer og politiske beslutningsprocesser.** Infrastrukturen og fordelingen af kompetencer mellem byerne, kommunerne og selvstyret redegøres for.
- **Sociale ressourcer** drejer sig om social kapital i form af foreninger, frivilligt arbejde og lignende netværk. En definition lyder; ”karakteristiske træk ved social organisering som fx netværk, normer og tillid, der faciliterer koordination og samarbejde til fælles gavn.”³
- **Erhvervsliv, arbejdsmarked, uddannelse og ledighed** beskrives i selvstændige rapporter i den overordnede regionale konsekvensanalyse. Disse områder vil denne rapport dog også komme ind på, da de er af stor betydning for den sociale og samfundsmæssige udvikling.

Denne rapport vil med udgangspunkt i blandt andet ”Mobilitet i Grønland” (Nordregio 2010), materiale fra Grønlands Statistik, Greenland Development og samfundsanalyser af projekter i andre lande, udarbejde sociale og samfundsmæssige konsekvensanalyser af områder i Grønland, hvorfra det forventes der vil ske en større fraflytning på grund af etableringen af en smelter i Maniitsoq.

I de enkelte kapitler og afsnit udpeges forskellige problemstillinger og mulige konsekvenser for fremtiden, og der fokuseres på sociale og samfundsmæssige forhold, der kan blive påvirket af et ændret bosætningsmønster i Maniitsoq og i Grønland. Analysen vil også komme med en række anbefalinger til, hvorledes man kan få det bedste ud af disse ændringer og, hvorledes eventuelle negative konsekvenser kan minimeres.

En konsekvensanalyse kan af gode grunde kun opstille *formodninger* til fremtidens udvikling og folks reaktioner derpå. Ikke desto mindre er det vigtigt, at man som samfund får en ide om, hvad der kan forventes af ændringer i samfundet, når man igangsætter et så stort og omsiggribende projekt, som etableringen af en smelter er.

³ Putnam, Robert D. (1995): "Bowling Alone: America's Declining Social Capital". Journal of Democracy, 6: 65-78.

At opstille scenarier kan hurtigt blive et meget omfattende arbejde, da uendelig mange faktorer spiller ind på mikro-niveau, og en stor del af disse faktorer vil også berøre makro-niveauet på grund af de forholdsvist små befolkninger i både byerne og byggerne.

Hvorledes man reagerer på de forventede ændringer og hvilke værktøjer, man har til at imødegå disse ændringer, kommer helt an på, om det betragtes fra et lokalt, regionalt eller nationalt perspektiv. Naalakkersuisut og Inatstisartut's værktøjskasse er ikke den samme som eksempelvis Kommune Kujalleq, en bygdebestyrelses eller en privat erhvervsvirksomhed på kysten.

Det er målet at politikerne med denne rapport, får nogle værktøjer til, i fællesskab med erhvervslivet og borgerne i Grønland, at få det bedste ud af de mange og gennemgribende konsekvenser, en smelter vil få for det grønlandske samfund, hvis det besluttes at etablere en sådan.

Metode og datagrundlag

Allerede eksisterende rapporter, såsom Niras 2007 og 2010, Den Samlede Mobilitetsanalyse, baggrundsrapporter lavet til Strategisk Miljøvurdering (SMV'en), Politisk Økonomisk Beretning 2010 (PØB'en), statistisk materiale fra Grønlands Statistik og Greenland Development (GD), har ligget til grund for de statistiske oplysninger i rapporten.

Gennem et seminar i Maniitsoq, med deltagelse fra Fjardal i Island og Aukra i Norge, blev der i samarbejde med repræsentanter fra Qeqqata Kommunia, indsamlet information om disse to byers erfaring i, at have storskala-projekter i forholdsvist små samfund. Der blev også holdt adskillige møder med interessenter og resourcepersoner i Maniitsoq by for at skabe et billede af base-line for byen og forstå nogle af de forventninger, man har i byen til en mulig smelter.

Sammen med personer fra de to andre delprojekter, som henholdsvis fokuserer på de økonomiske konsekvenser og konsekvenser i forhold til uddannelse og arbejdsmarked, blev der arrangeret en studietur til Island for blandt andet at se en smelter. Der blev afholdt møder med folk fra kommunale institutioner i Island om deres erfaringer med aluminiumsindustrien, en arbejdsgiverforening for islandske virksomheder havde oplæg omkring de udfordringer private firmaer kan have i forbindelse med storskala-projekter. Møder blev afholdt med folk fra henholdsvis universitetet i Akureyri og Reykjavik, og endelig blev der afholdt et møde med Byggðastofnun en institution, der kan minde om selvstyrets Landsplanafdeling.

Udover møder med GD og de andre arbejdsgrupper i den regionale konsekvensanalyse, har der været afholdt møder eller været mailudveksling med forskellige grønlandske interessenter såsom Grønlands Arbejdsgiverforening, GrønlandsBANKEN, Grønlands Turist og Erhvervsråd, INI A/S, politiet, Qeqqata Kommunia, Kommuneqarfik Sermersooq og Kommune Kujalleq. Denne indsamling af information fra disse interessenter, i form af statistik, formodninger, forhåbninger og historik, har givet et varieret og bredt funderet input til ikke blot base-line men i lige så høj grad, til forventningerne til en mulig smelter i Maniitsoq.

Befolkningskarakteristikken i Grønland (antal indbyggere, fordeling på køn, alder, uddannelse med mere) bliver beskrevet og analyseret for at opstille scenarier for hvilke grupper, der formodes at ville flytte til Maniitsoq for at arbejde på en smelter. Der er med afsæt i mobilitetsundersøgelsen beskrevet flytningskarakteristik og befolknings-ændringer.

- For at kunne samle så meget information som muligt til base-line studiet og konsekvensanalysen og ikke mindst for at skabe en god og konstruktiv debat i Grønland vil det optimale være et besøg til alle byer i Grønland, da en smelter vil have stor betydning for hele Grønland.

Grundige og nuancerede base-line studier er alfa og omega, hvis man vil have de bedst mulige redskaber til, at følge op på de u hensigtsmæssige samfundsændringer, som storskalaprojekter kan medføre.

Indenfor rammerne af dette SIA projekt, som har deadline 1. juli, 2010, har det ikke været muligt at nå ud til hele kysten, og indsatsen har i første omgang været koncentreret omkring Maniitsoq, mens de resterende dele af Grønland er behandlet ud fra et overordnet statistik materiale.

Borgerinitiativet i Maniitsoq

I forlængelse af beslutningen om at placere smelteren ved Maniitsoq, opfordrede Qeqqata Kommunia borgerne til at indgå i en borgergruppe for både at diskutere hvilke udfordringer byen står overfor og at komme med forslag til strategier og mål for den kommende udvikling – i dette tilfælde etablering af en smelter. Der blev oprettet fire temagrupper der omhandler:

- Infrastruktur og boliger;
- Uddannelse og arbejdsmarked;
- Familie, sundhed og fritid; samt
- Kultur og turisme.

Det frivillige og ulønnede arbejde er blandt andet mundet ud i en visionsrapport ”Maniitsoqs fremtidige udvikling”. Rapporten bygger på de enkelte gruppers analyser af, hvad forudsættes, førend man har en social og økonomisk velfungerende by.

Rapporten indeholder mange konkrete ønsker til den fysiske udvikling af Maniitsoq by. Men også arbejdsmarkedet og uddannelsesområdet er blevet behandlet. Sundhedsvæsenet og den generelle sundhedstilstand i Maniitsoq diskuteres og efterfølgende formuleres hvilke faktorer, man mener, skal være opfyldt, førend man kan have et godt familieliv.

Qeqqata Kommunia har efterfølgende støttet borgergruppen i udformningen af det videre arbejde blandt andet ved at støtte seminarer og møder som er afholdt. Gennem denne proces har borgergruppen besluttet at etablere ”Maniitsoqinitiativet” og nedsætte en

koordinationsgruppe, som fremover skal koordinere samarbejdet med kommunen og andre mulige aktører. Deres ønske er at skabe et forum for åben dialog mellem Maniitsoq borgerne og Qeqqata Kommunia for at opnå konkrete resultater ved at gennemføre fælles prioriterede projekter og indsatser. Deres formål er både at fremme en generel udvikling i Maniitsoq og at sikre en gennemsigtig og demokratisk lokalforankret planlægning og proces i forbindelse med den eventuelle opførsel af en smelter.

På nuværende tidspunkt er der udformet en projektplan, som økonomisk er blevet godkendt af kommunalbestyrelsen, hvor ideer og forslag fra visionsrapporten skal planlægges og implementeres. Projekterne skal implementeres i et samarbejde mellem borgerne og de enkelte forvaltningsenheder, som de naturligt hører under. På denne måde er der skabt en model for et koordineret samarbejde mellem kommunen og borgerne, som tager afsæt i borgernes egne ideer og forslag.

Demografiske ændringer og mobilitet i Grønland

Godt en femtedel af befolkningen flytter på den ene eller anden måde inden for kommunerne, mellem kommunerne, fra by til bygd, til og fra de større byer, til Nuuk eller helt ud af landet hvert år.

Tager man de fem mest populære byer at flytte til i 2006, ser listen (bilag 1) således ud:

Nuuk	15,4 %
Sisimiut	7,0 %
Ilulissat	5,7 %
Qaqortoq	5,4 %
Maniitsoq	3,5 %

Udover ovennævnte byer viser tabellen også, at den største kategori af flytninger i 2006 foregik helt ud af landet. Det er nemlig 19,9 % af alle flytninger i Grønland, der gik ud af landet. En del af disse er studerende, der for de flestes vedkommende formodes at vende tilbage til Grønland efter endt uddannelse.

Antallet af studerende i Danmark ligger på omkring 900 studerende, det er iberegnet efterskole, gymnasium og videregående uddannelser. Der findes ikke præcise opgørelser over antallet af studerende, da der ikke indberettes på sammenlignelige tidspunkter og de grønlandske huse bruger tilsyneladende forskellige måder til at opgøre antallet af grønlandske studerende i deres respektive byer og områder.

Der findes opgørelser over antallet af uddannelsesstøttemodtagere i Danmark, men det er stadigvæk ikke hele tallet, da det ikke omhandler højskoler eller de grønlandske studerende, der vælger at benytte dansk SU. Derudover er der også et frafald i løbet af året, der kan svinge fra år til år. Så derfor med alle disse forbehold, så ligger tallet nogenlunde stabilt omkring de 900 studerende med langt størstedelen i Århus og Aalborg.

Ser man på nedgangen i indbyggertallet i specielt de sydgrønlandske bygder, så har der været en nedgang i befolkningen fra 1999 til 2009 på 34,62 % (oversigt 1). Denne nedgang vil, hvis tendensen fortsætter, have stor indflydelse på ikke blot bosætningsmønstret men også på erhvervslivet, det offentlige serviceydelser og mange andre grene af samfundet i Sydgrønland.

Oversigt 1. Ændring i indbyggertallet i bygderne 1999-2009, fordelt på de 4 kommuner.

	1999	2009	Ændring	%-vis ændring
Kommune Kujalleq	1395	912	-438	-34,62
Kommuneqarfik Sermersooq	1842	1592	-250	-13,57
Qeqqata Kommunia	1070	890	-180	-16,82
Qaasuitsup Kommunia	4928	4268	-660	-13,39
I alt	9235	7662	-1528	-17,03

Kilde: Grønlands Statistik.

Denne udvikling kan meget vel accelerere de nærmeste år. Går man ind og nærlæser tallene for de enkelte byer og bygder, fremgår det nemlig, at det i høj grad er kvinderne, der forlader de små bygder. Uden nogen kvinder til at reproducere befolkningen, vil en yderligere nedgang i befolkningstallet kunne tage fart.

Det samlede indbyggertal i byerne i kommunerne, er knap så markant i sine tendenser i forhold til bygderne. Det er kun i Kommuneqarfik Sermersooq og Qeqqata Kommunia, der har været en vækst i indbyggertallene. Befolkningen i Kommune Kujalleqs byer er eksempelvis på 10 år blot blevet én person færre tilsammen, mens byerne i Kommuneqarfik Sermersooq har fået en tilgang på 1949 personer. De to byer i Qeqqata Kommunia har tilsammen fået 138 personer flere fra 1999 til 2009. Og endelig er de blevet 476 personer færre i byerne i Qaasuitsup Kommunea fra 1999 til 2009.

Oversigt 2. Ændring i indbyggertallet i byerne 1999-2009, fordelt på de 4 kommuner.

	1999	2009	Ændring	%-vis ændring
Kommune Kujalleq	6380	6379	-1	-0,02
Kommuneqarfik Sermersooq	17.275	19.224	+1949	11,28
Qeqqata Kommunia	8100	8238	+138	1,70
Qaasuitsup Kommunia	13.748	13.272	-476	-3,46
I alt	45.503	47.113	+1610	3,54

Kilde: Grønlands Statistik.

At man får inddraget borgerne aktivt i selv at formulere visioner og arbejde konkret med projekter, der er af betydning for store dele af samfundet, er en nødvendig proces, hvis det skal sikres at få det bedste ud af de samfundsomvæltninger, Grønland står overfor.

I denne omstillingsproces kan borgerinitiativet i Maniitsoq være til inspiration hos de enkelte regioner, byer og bygder i arbejdet med at forberede sig på de udfordringer, fremtiden bringer.

Hvem flytter og hvorfor?

I den samlede mobilitetsanalyse har man ved hjælp af registerdata og spørgeskemaundersøgelser fundet en række gennemgående karakteristika i flytningerne og blandt andet konkluderet følgende:

- Hovedparten af flytningerne foregår til de nærmest liggende byer og bygder.
- 67 % af de adspurgte peger på arbejde som den afgørende årsag til at flytte.
- 76 % mener at boligforhold har nogen eller afgørende betydning for om man vil gennemføre en flytning.
- 49 % mener, at lønforholdene er den vigtigste parameter i valget at flytte.
- Kvinder flytter typisk permanent, mens mænd har en tendens til i højere grad at vende tilbage. Flere bygder har således de seneste 10 år oplevet en nedgang i antallet af kvinder på over 50 %. Dette betyder på sigt, at de mindre steder får et stort overskud af enlige mænd.
- Aldersgruppen 16-25 år er den mest mobile gruppe. Det er typisk i forbindelse med uddannelse.
- Mobiliteten blandt personer, der oppebærer sociale eller aldersbetingede pensioner, er helt klart den mindst mobile af alle grupperne, idet det for samtlige kommuner gælder, at den fastboende del af gruppen udgør fra 90 til 97 %.
- Blandt personer med indkomster fra indhandling, altså i overvejende grad erhvervsfangere og fiskere, er mobiliteten generelt lavere end for andre erhvervsgrupper. Især er den permanente flytningsfrekvens særdeles begrænset.

Konklusionerne fra mobilitetsundersøgelsen hjælper os til at forstå, hvordan og hvorfor det grønlandske bosætningsmønster har udviklet sig, som det har, og undersøgelsen kan være med til at beskrive, hvorledes vi kan forvente, folk vil flytte fremover.

Base-line data for Maniitsoq

Maniitsoq by er en del af Qeqqata Kommunia, der udover Sisimiut udgøres af de seks bygder Itilleq, Sarfannguit, Kangerlussuaq, Atammik, Napasoq og Kangaamiut. De tre sidstnævnte var en del af det daværende Maniitsoq Kommune.

Maniitsoq ligger nærmest lige midt i mellem Nuuk og Sisimiut. Der er ca. 150 km i luftlinje til Nuuk og ca. 160 km til Sisimiut.

I 1999 fik Maniitsoq by en landingsbane for fastvingede fly, og i dag har Air Greenland 4 til 5 ugentlige ankomster og afgang med Dash-7. Arctic Umiaq Line anløber byen to gange om ugen året rundt.

Politiske og administrative forhold

I forhold til strukturreformen for kommunerne og deraf følgende sammenlægninger af de grønlandske kommuner har sammenlægningen af de to nabobyer Sisimiut og Maniitsoq og deres bygder nok været den mindst komplicerede, når man ser det i forhold til de tre andre nye kommuner. Det har her drejet sig om at sammenlægge blot to tidligere kommuner, mens Kommune Kujalleq består af tre tidligere kommuner, Kommuneqarfik Sermersooq består af fem kommuner og Qaasuitsup Kommunia består af tidligere otte kommuner.

Selve direktionen i Qeqqata Kommunia, der består af borgmester, kommunaldirektør, direktør for Økonomi, Teknik og Miljø samt en direktør for Familie og Uddannelse, ligger placeret i Sisimiut.

Maniitsoq by har beholdt alle sine tidligere afdelingskontorer, og serviceudbuddet er det samme.

Politisk er kommunalbestyrelsen ledet af borgmester Hermann Berthelsen fra Sisimiut og Siumut, mens Karl Lyberth også Siumut og fra Maniitsoq er 1. viceborgmester.

Der er 15 medlemmer af kommunalbestyrelsen, hvoraf de ti kommer fra det tidligere Sisimiut kommune, mens fem bestyrelsesmedlemmer kommer fra det tidligere Maniitsoq Kommune.

Qeqqata Kommunia har to fælles bygdebestyrelser, og to bygder har deres egne bygdebestyrelser:

1. Itilleq, Sarfannguit, 5 medlemmer
2. Atammik, Napasoq, 5 medlemmer
3. Kangaamiut, 3 medlemmer
4. Kangerlussuaq, 3 medlemmer

Strukturreformen af kommunerne i Grønland består af følgende to elementer:

- En opgavereform, hvor en lang række opgaver, som i dag løses af selvstyret skal udlægges til kommunerne. Som udgangspunkt skal de offentlige driftsopgaver løses af kommunerne, og selvstyret lovgiver og fører tilsyn med kommunerne.
- Formålet med kommunesammenlægningerne har været, at give borgerne en bedre service og sikre de nødvendige besparelser således, at Grønland er blevet parat til selvstyre. Der er således tale om en opgave- og strukturreform af hele den offentlige sektor.

Maniitsoq by har beholdt de kommunale kontorer, som de havde før sammenlægningen. Det har krævet noget mere kontakt til Sisimiut by, da beslutningskompetencen på nogle områder er flyttet dertil. Der er dog kun gået 1½ år siden sammenlægningen, så det er svært, på nuværende tidspunkt, at sige noget endegyldigt om konsekvenserne ved sammenlægningen. Man er for så vidt stadigvæk i en indkøringsfase. Endvidere er det kun ganske få af opgaverne, der på nuværende tidspunkt er overført fra selvstyret til kommunerne.

Demografi for Maniitsoq

Ligesom størstedelen af de grønlandske byer har også Maniitsoq oplevet et fald i indbyggertallet de seneste 10 år. I 1999 havde Maniitsoq by 2951 indbyggere, mens byen 1. januar 2010 havde 2784 indbyggere. Det er et fald på 167 personer (-5,66 %). Sammenlagt havde de grønlandske byer en fremgang i indbyggertallet på 1946 personer. I procent bliver det til +4,28 %. Det var dog kun 6 byer ud af 17 byer⁴, der stod for denne fremgang. De resterende 11 byer har alle haft en nedgang i befolkningstallet.

Sammenlignet med mobilitetsundersøgelsen er ændringerne i indbyggertallene for byerne ikke overraskende. Netop de fire mest populære byer at flytte til, Nuuk, Sisimiut, Ilulissat og Qaqortoq, er også blandt de kun seks byer i Grønland, der har haft en tilvækst i indbyggertallet. Maniitsoq har på trods af at være den femte mest populære by at flytte til haft en nedgang i indbyggertallet.

⁴ Ivittuut er ikke medregnet, da data modtaget fra Grønlands Statistik har været inkonsistente.

Oversigt 3. Ændring i indbyggertallet i de grønlandske byer fra 1999 til 2010.

	1999	2010	Ændring 99'-10	%-vis ændring
Qasigiannguut by	1468	1253	-215	-14,65
Paamiut by	1895	1619	-276	-14,56
Uummannaq by	1482	1299	-183	-12,35
Ittoqqortoormiit by	529	469	-60	-11,34
Kangaatsiaq by	652	586	-66	-10,12
Qeqertarsuaq by	986	907	-79	-8,01
Aasiaat by	3224	3005	-219	-6,79
Maniitsoq by	2951	2784	-167	-5,66
Narsaq by	1709	1613	-96	-5,62
Nanortalik by	1516	1448	-68	-4,49
Qaanaaq by	649	626	-23	-3,54
Upernavik by	1120	1129	9	0,80
Qaqortoq by	3155	3306	151	4,79
Sisimiut by	5149	5460	311	6,04
Ilulissat by	4167	4546	379	9,10
Tasiilaq by	1687	1930	243	14,40
Nuuk by	13.164	15.469	2305	17,51
I alt	45.503	47.449	1946	4,28

Kilde: Grønlands Statistik.

Ser man på hvilken aldersgruppe, der er blevet færre af i Maniitsoq, så kan man af oversigt 4 vedrørende aldersfordelingen fra 2000 til 2009 se, at der er blevet 157 færre børn fra 0-14 år, 32 færre personer i alderen 15-62, og endelig er der 40 personer flere, der er 63 år eller derover.

Ændringen i befolkningssammensætningen er vigtig, når man kikker på konsekvensanalysen for en mulig smelter i Maniitsoq. Den store nedgang i gruppen af børn og unge har betydet, at man i 2004 nedlagde den ene folkeskole, og man har nu én skole til byens godt 350 børn. Den gamle skole fungerer nu som Piareersarfik og har plads til 50 elever om året. Umiddelbart kan det lyde som om, at så har man rigeligt plads til at optage de ca. 150 ekstra børn, man forventer indenfor en kort årrække efter påbegyndelsen af anlægsopgaverne til en smelter. Man skal dog være meget opmærksom på, at:

- Den demografiske udvikling og de sociale og samfundsmæssige konsekvenser de næste 10 og 20 år vil i høj grad være afhængige af hvorvidt det er par, der flytter til Maniitsoq for at arbejde eller om det bliver enlige mænd fra udlandet.

Oversigt 4. Aldersfordeling Maniitsoq by 2000 til 2009.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Ændring 2000-09
Børn & unge	770	772	774	772	742	716	700	687	639	613	-157
0-2	159	143	152	153	130	130	116	112	91	110	-49
3-5	141	167	167	163	153	149	143	129	129	108	-33
6-9	219	206	195	192	198	207	209	211	171	176	-43
10-14	251	256	260	264	261	230	232	235	248	219	-32
Voksne	1931	1923	1895	1890	1898	1901	1906	1909	1870	1899	-32
15-19	223	195	184	176	199	219	228	227	224	235	12
20-29	340	360	357	359	358	361	362	364	355	366	26
30-39	619	582	549	512	494	435	402	385	364	320	-299
40-49	426	454	479	507	514	526	536	546	518	550	124
50-55	171	182	186	179	180	194	198	197	222	232	61
56-62	152	150	140	157	153	166	180	190	187	196	44
Ældre	228	233	236	237	243	242	241	246	262	268	40
63-69	127	133	129	114	119	113	116	122	128	125	-2
70+	101	100	107	123	124	129	125	124	134	143	42

Kilde: Greenland Development (tabel 1a, 1b og oversigt 1e) og Grønlands Statistik

Et andet tal, der springer i øjnene, er aldersgruppen 30-39 årige, hvor antallet er faldet fra 619 personer til 320 personer (-48 %), på blot 10 år. Det er ikke blot fordi denne aldersgruppe er blevet 10 år ældre og derfor indgår i gruppen 40-49årige. For selvom denne gruppe er vokset med 124 personer, så mangler der stadigvæk 175 personer. Tallene for de mellem-kommunale flytninger (tabel 3, side 20) til og fra Maniitsoq fortæller at fra 1999 til 2007 er der flyttet 320 personer flere til Nuuk end der er flyttet fra Nuuk til Maniitsoq, så en del af disse personer i aldersgruppen 30-39 årige formodes at være blandt disse.

Kønsfordelingen i Maniitsoq by og bygder

Ser vi på kønsfordelingen, så er underskuddet af kvinder ganske markant. Det gælder ikke mindst i bygderne. Dette underskud af kvinder, kan have indflydelse på den manglende søgning på opslåede stillinger i de typiske "kvindefag". I Maniitsoq blev det fortalt, at flere par med små børn var flyttet fra byen på grund af manglende pasningsmuligheder i daginstitutioner.

Tabel 2. Antal kvinder for hver 100 mænd i Maniitsoq by og bygder.

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
I alt	85	84	85	85	87	87	87	87	87	86	85
Maniitsoq	86	85	86	87	88	88	89	89	88	87	87
Bygder	83	78	82	81	81	80	80	79	80	80	76

Kilde: Greenland Development (oversigt 1c) og Grønlands Statistik.

Af tabel 2 kan vi se, at mænd i mange år har været i overtal i forhold til kvinderne i Maniitsoq by og at denne udvikling hverken er forværret eller forbedret de seneste 10 år. I bygderne tegner der sig en lidt anderledes tendens, hvor kvinderne de seneste 10 år i langt højere grad end mændene er fraflyttet. En tendens vi også ser tydeligt i resten af de grønlandske bygder.

Om den store forskel på mænd og kvinders bosætningsmønster skriver Rasmus Ole Rasmussen (ROR) i sin analyse "Mobilitet i Grønland" side 64;

"For kvinderne er der tale om en "stepstone-mobilitet" eller "trædestens-mobilitet", hvor man trinvis bevæger sig fra mindre mod større steder og eventuelt vælger at forlade landet. Mændene er i højere grad midlertidige flyttere, der søger kortere- eller længerevarende jobs i mere nærliggende byer og bygder, men også ofte vender tilbage til udgangspunktet".

I interviewene kan man uddybe årsagerne til disse forskelle mellem kønnene. ROR skriver videre på side 66;

"Mændene - specielt de ældre mænd - har i højere grad end kvinderne nævnt midlertidige jobs som en mulighed for eksempelvis at supplere indkomster fra fangst og fiskeri, og derigennem opretholde deres traditionelle erhvervsaktivitet. Kvinderne, derimod, har i højere grad peget på deltidsjobs som en mulighed for at supplere en familieindkomst og derigennem opretholde de sociale relationer i lokalsamfundet. Mændene ser således hjemmet som en base, man kan forlade i kortere eller længere tid og så returnere til, mens kvinderne ser det som en social forpligtelse at opretholde denne basefunktion. Når kvinderne ønsker at forlade stedet af jobmæssige årsager, er det derfor for at flytte permanent, og med henblik på at etablere en ny base på det valgte sted".

Som tidligere nævnt mener kommunen, at dette underskud på kvinder i forhold til mænd kan have betydning på det faktum, at man p.t. (6. maj 2010) ikke kan få besat 4 pædagogstillinger og 4 souschefstillinger på byens børneinstitutioner, da disse fag betragtes som kvindefag og derfor typisk ikke søges af mænd.

Efter samtale med ansatte i kommunen, så er det deres indtryk, at denne ubalance mellem kønnene i specielt bygderne blandt andet forekommer fordi:

- de unge kvinder tager til den nærmeste by for at tage sig en uddannelse, og de vender dernæst *ikke* tilbage til bygden. Denne antagelse stemmer også overens med

mobilitetsanalysens konklusioner, der siger at kvinder i højere grad end mændene flytter permanent, mens mænd har en større tilbøjelighed til at flytte midlertidigt.

Børnene fra de tre bygder tager deres sidste skoleår i Maniitsoq by. Det er således ikke svært at forestille sig, at de ”får smag for storbylivet” og er mere motiverede for at blive i Maniitsoq end tage tilbage til bygden. Det var endnu en af formodningerne i Maniitsoq om årsagen til afvandringen fra bygd til by.

- Mobilitetsanalysen konkluderer som sagt, at kvinder i højere grad end mændene flytter permanent, mens mænd har en større tilbøjelighed til at flytte midlertidigt. Dette betyder, at specielt bygder men også byer har en stor overvægt af mænd.

En interessant observation i en rapport lavet om fangererhvervet⁵ viser følgende:

- ”Der har været en klar tendens til at fangerfamiliers børn vælger fangererhvervet, men spørgeskemaundersøgelsen viser at det er en meget lavt prioriteret fremtid, både når det gælder de unge mennesker, og når det gælder anbefalingerne fra deres forældre!” (ROR 2005: 8)

De 3 bygder i det oprindelige Maniitsoq Kommunia

Som langt størstedelen af de grønlandske bygder har også de tre bygder i det daværende Maniitsoq Kommunia oplevet en nedgang i indbyggertallet. I forhold til Maniitsoq by har specielt Napasoq og Kangaamiut haft en markant højere nedgang i indbyggertallet.

Oversigt 5. Ændring i indbyggertallet fra 1999 til 2009

	1999	2009	1999-2009	%-vis ændring
Atammik	231	213	-18	-7,79
Napasoq	117	92	-25	-21,37
Kangaamiut	486	362	-124	-25,51
I alt	834	667	-167	-20,02

Kilde: Grønlands Statistik

Landsgennemsnittet for faldet i indbyggertallet i bygderne ligger på 17,03 % fra 1999 til 2009, så gennemsnittet af de tre bygder er lidt højere, som vist i oversigt 5. Man skal dog ikke kun kikke på ændringerne i indbyggertallet, hvis man vil give en kvalificeret karakteristik af base-line, om end det kan være en indikation af i hvilken retning, bygden udvikler sig.

Ligesom et besøg til andre grønlandske byer for at skabe et velunderbygget indtryk af base-line ville et besøg i de tre bygder ligeledes have været optimalt. Det har dog ikke været muligt i denne omgang. Med statistisk materiale, forskellige rapporter og samtaler med kommunen og folk generelt i Maniitsoq, er her et lille afsnit om hver bygd.

⁵ “Analyse af fangererhvervet i Grønland”, Rasmus Ole Rasmussen, 2005

Atammik

Bygden har blot haft en nedgang på 18 personer fra 231 til 213 fra 1999 til 2009 (-7,70 %) og ligger således en del under landsgennemsnittet på - 17,03 %.

Indbyggerne i Atammik havde håbet at få flere fra bygden ansat på olivinminen, da den blev opstartet i 2005, men reelt fandt kun 1-2 indbyggere arbejde i minen.

Indbyggerne i Atammik har flere gange efterlyst hjælp i kommunen til at komme i gang med en udvikling af bygden⁶, så der må siges at være udtrykt et håb og en lyst til, at bygden fremover også skal eksistere.

Indhandlingsstedet drives af Royal Greenland (RG), og anlægget var blandt de anlæg, der blev nævnt som lukningstruede, hvis der ikke blev ydet tilskud til driften af Selvstyret. I ”Rapport om lukningstruede bygdeanlæg”, som Departementet for Fiskeri, Fangst og Landbrug udgav i 2009, står der om Atammik:

”I Atammik blev der i 2008 indhandlet 258.983 kg fordelt med 60 % til torsk, 15 % til små hellefisk og 12 % til rogn. De største mængder indhandles i månederne august til oktober. Underskuddet eller det negative dækningsbidrag er angivet til godt 1,4 millioner kr.

Anlægget beskæftiger 13 timelønnede. Der er ingen fastansatte. Antal indhandlere er oplyst til 56. For så vidt angår licenser i 2008 er der udstedt 11 til fiskeri efter laks og 1 til fiskeri efter krabber. Der er ét GR⁷ registreret fartøj i området.

RG besluttede i foråret 2009 at stoppe for indhandling af fisk på anlægget i Atammik og kun holde åben for indhandling af stenbiderrogn, typisk i månederne april og maj.”

Napasoq

I Napasoq er indbyggertallet fra 1999 til 2009 faldet med 25 personer, hvilket er et fald på lige over 21 %. Går man længere tilbage i befolkningsstatistikken, så har der siden 1977 været et fald i indbyggertallet fra 250 personer til 92. Et fald på 63 %!

Denne udvikling har sat sine spor i mentaliteten hos de tilbageværende indbyggere. Det er i hvert fald indtrykket hos kommunens ansatte og nogle folk fra Maniitsoq, når de besøger bygden.

Om anlægget i Napasoq, der drives af Arctic Green Food (AGF), skriver Departementet for Fiskeri, Fangst og Landbrug i sin rapport om lukningstruede anlæg fra 2009:

⁶ Udtalelsen blev ikke underbygget af hvilken form for hjælp bygden ønskede eller, hvad kommunen svarede eller, hvad kommunen kunne tilbyde af hjælp.

⁷ En ”GR registration” er en betegnelse, der i Grønland, som hovedregel, dækker fiskeskibe på over 5 bruttotons.

“I perioden januar frem til december indhandles torsk og uvaq til henholdsvis saltfisk og tørfisk, undtaget maj måned. I perioden april og maj indhandles stenbiderrogn, og ørreder i juni og juli måned. Derudover indhandles havkat og rødfisk i perioden oktober, november og december. Der er i alt foretaget indhandling på 140.518,4 kg af produkterne, heraf 34.489 kg. stenbiderrogn og torsk på 91.842,5 kg.. Der er i alt foretaget 863 indhandlinger. Der er således 12 måneder hvor der forventes indhandling.

Timeforbruget varierer fra 100 timer til 2.500 timer, hvilket svarer til 4,76 timer pr. 21 arbejdsdage pr. måned, hvilket svarer til 0,59 ansatte pr. uge op til 14,88 ansatte pr. uge over hele året. Der er således mindst 1-15 ansatte på arbejde fordelt over hele året.”

Kangaamiut

Også Kangaamiut har haft en kraftig nedgang i indbyggertallet, dog er der her noget optimisme at spore, da der er en hel del små børn og unge mennesker. Kangaamiut er også kendt for sin helt utroligt smukke fjord Kangerlussuatsiaq (Evighedsfjorden) og internationale rigmænd som blandt andre Bill Gates har stået på heli-ski i området og brugt Kangaamiut som udgangspunkt. Da den turistoperatør, der hidtil har stået for at udvikle turismen i og omkring Kangaamiut, flyttede sidste år, besluttede en del af befolkningen i Kangaamiut i fællesskab at stifte deres egen turistforening, så arbejdet kan fortsætte.

Indhandlingsanlægget i Kangaamiut drives af RG, og her kan man i førnævnte rapport fra Departementet for Fiskeri, Fangst og Landbrug om Kangaamiut læse følgende:

”I 2008 blev der indhandlet 295.750 kg., hvor torsk udgjorde 60 % og små hellefisk 15 %. Tredje vigtigste art er havkat med knap 4 % af den indhandlede mængde. Indhandling i april og maj er forholdsvis begrænset og mere jævnt fordelt over de resterende måneder. Underskuddet eller det negative dækningsbidrag er angivet til knap 0,009 millioner kr.

Indbyggertallet er angivet til 364. Der var beskæftiget 8 timelønnede til håndtering af 56 indhandlere. Af licenser har der været 13 til hellefisk, 15 til laks og 2 til krabber samt 5 GR registrerede fartøjer.

Dette anlæg vil fremover være åben for indhandling af stenbiderrogn og for fisk i det omfang, der kan skabes en positiv indtjening. Derudover opretholdes produktionen af vintertørret fisk.”

Endelig har Kangaamiut som den eneste bygd i kommunen (og som eneste bygd i Grønland) en afdeling af Piareersarfik. Dette betyder, at man lokalt kan tilbyde forskellige kurser, så indbyggerne kan forbedre deres skolekundskaber eller få andre kompetencegivende kurser med henblik på at indtræde på arbejdsmarkedet.

Flytninger til og fra Maniitsoq

Fra 1999 til 2007 er forskellen i flytninger til og fra Maniitsoq et minus på 337 personer. Greenland Development har med data fra Grønlands Statistik lavet en oversigt, der viser, hvortil folk fra Maniitsoq er flyttet, og hvorfra folk er flyttet til Maniitsoq.

Tabel 3. Nettotal (tilflytning fratrullet fraflytning) for mellemkommunale flytninger til og fra Maniitsoq.

Kommune	Område	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	I alt
Alle	Samlet	-72	-15	-35	-19	-9	-84	12	-33	-82	-337
Kujalleq	I alt	1	-3	21	8	6	-10	-4	-17	-8	-6
	Nan	-1	3	0	-6	3	6	-6	0	-4	-5
	Qaq	-2	4	6	11	4	-18	0	-19	1	-13
	Nar	4	-10	15	3	-1	2	2	2	-5	12
Sermersooq	I alt	-40	-35	-54	-12	-22	-52	-8	-12	-73	-308
	Paa	2	9	1	2	-9	-1	-12	17	3	12
	Nuu	-46	-43	-56	-15	-6	-45	1	-34	-76	-320
	Tas	1	1	1	4	-6	-8	3	1	1	-2
	Itt	3	-2	0	-3	-1	2	0	4	-1	2
Qeqqa	Sis	-11	-27	-4	-18	17	-15	4	-31	-5	-90
Qaasuitsooq	I alt	-17	43	-3	4	-12	-9	21	27	6	60
	Kan	-1	-1	1	8	-4	-2	1	-4	7	5
	Aas	-7	11	-11	4	-8	4	5	2	-3	-3
	Qas	4	8	3	4	0	-1	6	5	12	41
	Ilu	-8	13	-6	-27	-10	-10	10	10	6	-22
	Qeq	-6	0	-1	2	1	1	-1	1	-11	-14
	Uum	2	8	9	7	7	-8	5	5	-3	32
	Upe	0	5	2	2	2	7	0	5	-3	20
	Qaa	-1	-1	0	4	0	0	-5	3	1	1
Udenfor kommunerne		-5	7	5	-1	2	2	-1	0	-2	7

Kilde: Greenland Development (tabel 4c) og Grønlands Statistik.

Her er det tydeligt at se, at Nuuk er langt den mest populære by at flytte til, mens Sisimiut kommer ind på en anden plads. Til gengæld synes folk fra både Qasigiannnguit, Uummannaq og Upernavik tilsyneladende godt om Maniitsoq. Fra disse tre byer var nettoindvandringen fra 1999 til 2007 på i alt 93 personer.

Som årsag til ikke at flytte fremhæver mange af de adspurgte i spørgeskemaundersøgelsen de eksisterende lokale netværker på det nuværende bosted overfor de mulige fremtidige netværker på tilflytningsstedet som af særdeles stor betydning for ikke at ville flytte. Med dette in mente kan det derfor være nærliggende, at der i en eventuel ”hvervningskampagne” til en smelter lægges vægt på byer, hvorfra der allerede er kommet forholdsmeæssigt mange

folk. Det at man ved, at der allerede er folk fra ens hjemby i Maniitsoq, kunne måske tilskynde folk til at flytte.

Endelig kunne man også forestille sig at mange af de folk, der i sin tid er flyttet fra Maniitsoq, nu vil vende tilbage, hvis der kommer en smelter.

For at bestræbe sig på, at de folk, der nu flytter til Maniitsoq, falder så godt til som muligt i byen, kunne følgende indsatser være noget, man kunne overveje at følge op på, når man skal forberede sig på at tage imod de mange nye tilflyttere:

- Oprette velkomst-komitéeer, der står for at sammensætte en ”velkomst-pakke”, som alle tilflyttere modtager. Det kunne være generel info om byen, som man normalt vil give en turist og det kunne være rabatkuponer til butikker eller spisesteder, opfordringer til at tilmelde sig foreninger og lignende tiltag.
- For de personer, der kommer fra udlandet, bør man arrangere intro-kurser til Grønlands historie, kultur og egentlige sprogkurser og selvfølgelig også førnævnte tiltag med en ”velkomst-pakke”.

I dag er det intet problem at hente arbejdskraft fra de nordiske lande til Grønland, Grønland er med i ”Overenskomst om fælles nordisk arbejdsmarked”.

Det er straks sværere at få folk fra eksempelvis Tyskland eller Polen til Grønland. Udlændingesservice i Danmark gør ikke noget for at ændre i reglerne, da det er ”meldt ud fra Grønland”, at man ønsker at overtage området – før eller senere⁸. Udlændingområdet er netop omfattet af den nye selvstyrelov, men der er p.t. ikke sat en dato på for, hvornår man vil overtage området.

⁸ “... Grønland vil selv udstede arbejdstilladelser til udlændinge, fordi Udlændingesservice i Danmark er for længe om det. Derfor er udstedelsen af arbejdstilladelser for Grønland et af første områder, som Grønland selv vil overtage, fortæller landstyreformand Hans Enoksen (Siumut) til Ritzau.” Information 7. januar 2009.

Beskæftigelse og ledighed i Maniitsoq

Kikker man på disse generelle nøgletal i oversigt 6, så ser man ganske tydeligt, at der har været store ændringer i sammensætningen og antallet af beskæftigede i de forskellige brancher.

Oversigt 6. Aggregeret beskæftigelse i Maniitsoq fordelt på hovedbrancher, opgjort i årsværk.

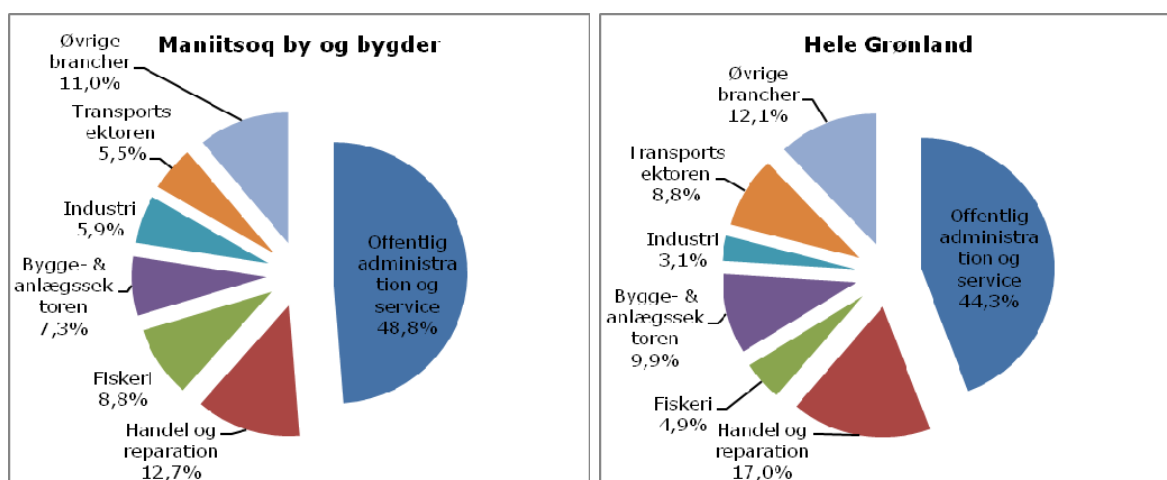
	2002	2003	2004	2005	2006	%-vis ændring
I alt	1.744	1.545	1.538	1.614	1.613	-7,51 %
Offentlig administration og service	982	776	779	811	786	-19,96 %
Handel og reparation	145	201	221	204	205	41,38 %
Fiskeri	188	167	154	163	142	-24,47 %
Bygge- & anlægssektoren	109	93	90	98	117	7,34 %
Industri	74	65	65	85	96	29,73 %
Transportsektoren	71	72	63	76	89	25,35 %
Øvrige brancher	174	170	166	177	178	2,30 %

Kilde: Greenland Development (oversigt 12b) og Grønlands Statistik.

Størst udsving finder man indenfor ”handel og reparation”, hvor beskæftigelsen er steget med 41,38 %. Desuden har også ”industri” og ”transportsektoren” oplevet fremgang på over 25 % i beskæftigelsen fra 2002 til 2006.

”Fiskeri” er den branche, der har oplevet størst nedgang, nemlig 24,47 % færre beskæftigede. Også nedgangen i specielt den offentlige sektor med 196 personer på blot fire år er ganske markant, og i procent er det en nedgang på næsten 20 % af de offentlige ansatte i Maniitsoq by.

Figur 1. Fordeling af beskæftigelsen i Maniitsoq og hele Grønland i 2006.

Kilde: Greenland Development (figur 12b) og Grønlands Statistik.

Ser man på beskæftigelsen på brancher i forhold til resten af landet, så ligner det ganske pænt gennemsnittet i resten af Grønland. Dog har ”Offentlig administration og service” 4,5 procentpoint flere beskæftigede i Maniitsoq, ”Handel og reparation” har 4,3 procentpoint færre beskæftigede og endelig har fiskeri 3,9 procentpoint flere beskæftigede end gennemsnittet i Grønland.

Reelt er hovederhvervet i Maniitsoq målt på andel af beskæftigelsen ”offentlig administration og service”. Derefter ”handel og reparation”, derefter igen ”øvrige”, ”bygge- og anlægssektoren”, ”transportsektoren” og endelig på sjettepladsen kommer ”fiskeri”.

Olivinminen ved Seqinnersuusaq (Fiskefjorden)

Mineselskabet Minelco A/S, som drev olivinminen ved Maniitsoq, har ved udgangen af 2009 nedlagt aktiviteterne, da de økonomiske resultater af minedriften ikke lever op til selskabets forventninger. Det er blandt andet de høje fragtomkostninger ved at bringe olivinen til Europa, som belaster driften⁹.

Olivinminen ved Seqi har været i drift siden 2005. Minen har i årene 2005 til 2009 produceret ca. 1.700.000 tons olivin. Der var i de 5 år, minen var i drift, ca. 20 ansatte fra Maniitsoq by og bygder.

Som en del af vilkårene for minens etablering i 2005 blev der udarbejdet en nedlukningsplan, som sikrer, at mineudstyr med mere fjernes og at området reetableres. Denne nedlukningsplan blev sikret, ved at der blev stillet økonomiske garantier for nedlukningsplanen. Dette nedlukningsarbejde pågår igennem 2010.

Da naturområdet hvor smelteren er udset til at skulle ligge også har værdi som rekreativt område er det naturligt at sikre sig, at der laves en lignende garanti for smelteren.

Ledighed

Man er ude i kommunerne begyndt at indføre en graduering af de ledige i 3-5 grupper. Der er ikke lavet en ens måde at graduere kommunernes ledige på. Eksempelvis bruger man i Kommune Kujalleq tre målgrupper;

Målgruppe A

Jobklar. Borgere der, efter arbejdsmarkedskontorets vurdering, kan tage et ordinært arbejde, så de kan være ude af systemet så snart der er et job.

Målgruppe B

Indsatsklar. Borgere, der efter arbejdsmarkedskontorets vurdering ikke vil kunne tage et ordinært arbejde her og nu, men som er parat til at deltage i en

⁹ http://sermitsiaq.gl/erhverv/article110403.ece?utm_source=fb&utm_campaign=sh

arbejdsmarkedsrettet indsats med aktive tilbud som revalidering, praktik, aktivering, omskoling, kurser eller efteruddannelse.

Målgruppe C

Midlertidig passiv. Borgere, der af arbejdsmarkedskontoret / socialforvaltningen vurderes at have så alvorlige sociale problemer, at de p.t. hverken kan arbejde eller deltage i en arbejdsmarkedsrettet indsats.

Qeqqata Kommunia begyndte i oktober 2009 med en inddeling i fem matchgrupper:

Matchgruppe 1

Umiddelbar match. Arbejdsmarkedet er som udgangspunkt klar til at tage imod den ledige. Den ledige har eventuelt kvalifikationer inden for flaskehalsområder på området.

Matchgruppe 2

Høj grad af match. Den ledige har gode muligheder for at finde et job på det almindelige arbejdsmarked. Forskellen fra matchgruppe 1 er, at den ledige kan mangle specifikke kvalifikationer eller lignende.

Matchgruppe 3

Delvis match. Kvalifikationer og resurser hos den ledige matcher kun delvis de krav arbejdsmarkedet stiller. Den ledige vil kun i begrænset omfang kunne udføre job, der findes på det almindelige arbejdsmarked.

Matchgruppe 4

Lav grad af match. Det vil være muligt for den ledige at have et job på under fuld tid og/eller kunne varetage særlige jobfunktioner med begrænsede krav til erfaring og kvalifikationer.

Matchgruppe 5

Ingen match. Den ledige har aktuelt ikke nogen arbejdsevne, der kan bruges i jobfunktioner på det almindelige arbejdsmarked.

At kommunerne ikke bruger samme opdeling af de ledige på, gør det naturligvis ikke nemmere umiddelbart at sammenligne tallene mellem kommunerne. Denne opdeling gør til gengæld kommunernes interne arbejde med at budgettere, planlægge og aktivere arbejdet med de ledige noget mere overskueligt, og det skulle gerne give et mere retvisende billede af hvor mange ledige, der reelt er til rådighed for arbejdsmarkedet. Dermed får man et billede af hvor mange, der potentielt kan være klar til at arbejde på en eventuel smelter, og hvor mange, der skal igennem kompetencegivende kurser, førend de er klar til et job på en smelter eller i et af de jobs, der er blevet ledige efter, at en medarbejder har fået job på smelteren.

Da denne måde at inddele de ledige på er så forholdsvis ny, så har det ikke været muligt at få fyldestgørende tal for indeværende år. Analyser og estimater af antallet af ledige, der kan være til rådighed for arbejdsmarkedet, kan derfor ikke på nuværende tidspunkt laves, uden at der vil være stor sandsynlighed for væsentlige fejlmargener.

I 2009 var 124 personer i gennemsnit pr. måned medio ledige i Maniitsoq by mod 114 personer i 2008. Medio ledige er et udtryk for den andel af de ledige, der har været ledige i både første og sidste halvdel af en given måned. Dette tal er et tilnærmet udtryk for den gennemsnitlige ledighed.

Tabel 4. Medio ledighed Maniitsoq i gennemsnit pr. måned.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Medio ledighed	115	110	109	176	188	149	129	115	114	124
Den potentielle arbejdsstyrke	1716	1709	1698	1698	1719	1728	1747	1746	1725	1756
Medio ledighed i pct.	6,7	6,4	6,4	10,4	10,9	8,6	7,4	6,6	6,6	7,1

Kilde: Greenland Development (oversigt 13b) og Grønlands Statistik.

Uddannelse

Den eneste uddannelsesinstitution udover folkeskolen i Maniitsoq er ATI (Alisakanik Tunisassiornermik Illiniarfik), der er en brancheskole, der uddanner personale til fiske- og fødevarerindustrien. ATI har 50-60 helårselever/studerende og ca. 20 ansatte. Mange af disse 50-60 studerende er reelt elever på ATX, der er et studieforberedende enkeltfagsstudie til ATI.

Oversigt 7. Kompetenceniveauet af den potentielle arbejdsstyrke i Maniitsoq by og bygder fordelt på hovedkategorier og køn.

	Antal			Procent		
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder	I alt
I alt	1.317	1.071	2.388	100	100	100
Ingen kompetencegivende uddannelser i alt	1.035	796	1.831	78,6	74,3	76,7
- Ufaglærte	1.031	791	1.822	78,3	73,9	76,3
- Studieforberedende undervisning	4	5	9	0,3	0,5	0,4
Kompetencegivende uddannelser i alt	282	275	557	21,4	25,7	23,3
- Faglige grunduddannelser	185	207	392	14,0	19,3	16,4
- Kort videregående uddannelser	66	54	120	5,0	5,0	5,0
- Øvrige uddannelser	7	0	7	0,5	0,0	0,3
- Kursuslignende uddannelser	2	1	3	0,2	0,1	0,1
- Videregående uddannelser	22	13	35	1,7	1,2	1,5

Kilde: Greenland Development (oversigt 10b) og Grønlands Statistik.

Piareersarfik har en elevkvote på 60 elever hvert år inklusiv afdelingen i Kangaamiut. I 2009 var der til disse 60 pladser 107 ansøgere. Et så stort antal unge mennesker, der ikke får afsluttet deres folkeskole med et tilfredsstillende resultat, at de efterfølgende må søge ind på

Piarsarsarfik, er i sig selv en kæmpe udfordring. Det at man dertil må afvise 47 unge mennesker på grund af manglende undervisningspladser, gør problemstillingen endnu mere alvorlig.

I PØB'en for 2010 kan man læse følgende:

”I forhold til væksterhvervene, såsom mineindustrien, aluminiumindustrien samt bygge- og anlægssektoren er der flere problemområder der skal overvindes, såfremt den grønlandske arbejdskraft skal blive mere effektiv, og mere konkurrencedygtig overfor udenlandsk arbejdskraft.

... Udover ren mobilitetsfremme vil det være nødvendigt at styrke indsatsen fra det offentlige omkring opkvalificering af arbejdsstyrken til nye jobfunktioner, samt at styrke indsatsen for at opkvalificere og revalidere gruppen af marginaliserede og udstødte til øvrige uddannelsesaktiviteter. Kommunerne skal have større incitament til at forbedre undervisning, opkvalificering og revalidering. Derudover vil en højere grad af samordning mellem social- og sundhedspolitikken, samt en generel forenkling af den offentlige administration bidrage til at effektivere indsatsen fra det offentlige.”

Det at Piarsarsarfik må afvise elever på grund af manglende plads eller ressourcer, er ikke særegent for Maniitsoq. Departementet for Erhverv og Arbejdsmarked (ISN) oplyser, at det nærmere er normen for Piarsarsarfik i de fleste byer, at de må afvise op til 50 % af ansøgerne til Piarsarsarfik. En prioritering af denne gruppe af unge uddannelsessøgende må have stor opmærksomhed, hvis de vel at mærke som minimum skal opnå folkeskolens afgangseksamen, der er mindstekravet fra Alcoa til fremtidige arbejdere.

Med hensyn til sprogfærdighederne hos de ansatte så er arbejdssproget på smelteren i Fjardal islandsk. Mens man formoder at arbejdssproget på smelteren i Maniitsoq fortrinsvis bliver engelsk.

”Der er p.t. kun få udlændinge, primært canadiere og enkelte teknikere, som har hjulpet ved opstart af produktionen, og hvis ekspertise stadig regnes for nødvendig. Et af de forhold, som har haft betydning i forbindelse med ansættelse, er kravet om, at man taler islandsk på virksomheden. Det er et krav, som blandt andet hænger sammen med sikkerheden på virksomheden, idet blanding af forskellige sprog, når der afgives kommandoer, kan udgøre en sikkerhedsrisiko. Samtidig er der også et ønske om at medarbejderne i rimeligt omfang sætter sig ind i basal engelsk, fordi man kan blive udsat for, at forskelligt instruktionsmateriale er udformet på engelsk.” (Nordregio 2010: 172)

Alcoa forventer at tilbyde 40 til 100 lærlingepladser under anlægsfasen¹⁰. Dette tal forudsætter, at engelsk vil være arbejdssproget i anlægsfasen, og hvor mange lærlinge, der vil

¹⁰ ”Arbejdskraftbehov i forbindelse med Aluminiumsprojektet”, præsentation af Greenland Development til erhvervsseminar i Maniitsoq 2009.

kunne klare et engelsksproget praktikforløb, er det svært at sige på nuværende tidspunkt. Desuden er der overvejelser omkring brug af i høj grad, kinesisk arbejdskraft, og dette vil naturligt begrænse grønlandske lærlinges mulighed for at gennemføre en lærlingetid på en ”kinesisk” arbejdsplads.

Der forventes at kunne blive tilbudt 15 til 20 nye lærlingepladser hvert år på smelteren, når den er i drift. I 2009 var det samlede antal lærlinge i Grønland på 833 personer¹¹. Der må dog ligeledes forventes lærlingepladser i de afledte erhverv, da de 15 til 20 pladser, der her er nævnt, udelukkende er direkte lærlingepladser på smelteren.

Kriminalitet

I Island var erfaringerne, at der ikke var en mærkbar stigning i kriminaliteten, da indbyggertallet steg. Det skal dog for god ordens skyld understreges, at kriminalitetsniveauet i Island er noget lavere end i Grønland. Det er derfor ikke lige til at udlede, at fordi der ingen mærkbar stigning var i kriminaliteten på Island med etableringen af en smelter i Fjardal, så vil der heller ingen stigning være i Maniitsoq.

Islands politis web-sider¹² viser de statistiske opgørelser for kriminaliteten, og deraf kan man læse, at der i perioden 2000 til 2004 blev anmeldt 56 voldtægter i gennemsnit om året. I Grønland i 2009 blev der anmeldt 119 tilfælde. Altså over dobbelt så mange. Dertil skal noteres, at Islands befolkning er på ca. 320.000 mennesker, så forholdsomt, skulle Island have rundt regnet have 600 voldtægter om året, hvis det grønlandske tal var udgangspunktet.

I forhold til Aasiaat og Qaqortoq, der også har et indbyggertal på omkring 3000 personer er kriminalitetsniveauet, i sammenligning med Maniitsoq nogenlunde det samme. Der er udsving byerne imellem, men hvorvidt det er midlertidige udsving eller tendenser i de respektive byer, har dette studie ikke analyseret.

¹¹ ”Undersøgelse af lærlingekapaciteten og behovet for lærlinge i 2009” lavet af GA.

¹² www.logreglan.is

Oversigt 8. Anmeldelser vedr. overtrædelse af kriminalloven i 2009 for byerne Maniitsoq, Aasiaat og Qaqortoq.

Anmeldelser vedrørende overtrædelse af kriminalloven i 2009		Man	Aas	Qaq
Indbyggertal 2009		2741	2947	3312
Krænkelser af off. myndighed (§16)		1	3	11
Forbrydelser i familieforhold (§§48-50)		1	1	0
heraf	blodskam	1	1	0
Forbrydelser mod kønssædeligheden (§§ 51-56)		17	39	17
heraf	voldtægt, inc. forsøg	6	9	7
	Kriminelt forhold til barn u. 15 år	1	7	7
	forførelse	0	0	0
	blufærdighedskrænkelser	10	22	3
Forbrydelser med liv og legeme (§§ 57-64)		32	55	74
heraf	drab	1	0	0
	drabsforsøg	1	1	0
	vold	30	54	73
Formueforbrydelser (§§ 72-81)		220	183	294
heraf	indbrud	74	31	42
	tyveri	63	90	132
	hærværk	32	44	78
	Brugstyverier*	7	14	26
Kriminalloven i øvrigt		34	32	34
Kriminalloven i alt		305	313	430
* Brugstyveri af cykel, snescooter kun med hvis gerningsmanden er fundet.				

Kilde: Politiet.

Politimesterembedet i Nuuk blev udspurgt omkring deres syn på en eventuel ændring i kriminalitetsniveauet eller formerne for kriminalitet ved en formodet stigning i indbyggertallet på 1000 til 1500 personer. Politiets umiddelbare holdning er at en sådan undersøgelse havde de ikke lavet eller kunne give noget kvalificeret bud på. Deres eneste antagelse er, at deres erfaring siger, at jo flere mennesker, der er i en by eller et område, desto mere kriminalitet, må man formode vil opstå.

Med de usikkerheder, som en sådan opstilling giver, sættes Maniitsoq i oversigt 9 ved siden af Ilulissat og Sisimiut, der i indbyggertallet vil ligge nærmest efter etableringen af en smelter.

Oversigt 9. Anmeldelser vedr. overtrædelse af kriminalloven i 2009 for byerne Maniitsoq, Ilulissat og Sisimiut.

Anmeldelser vedrørende overtrædelse af kriminalloven i 2009		Man	Ilu	Sis
Indbyggertal 2009		2741	4528	5497
Krænkelser af off. Myndighed (§16)		1	9	7
Forbrydelser i familieforhold (§§48-50)		1	0	0
heraf	blodskam	1	0	0
Forbrydelser mod kønssædeligheden (§§ 51-56)		17	24	13
heraf	voldtægt, inc. forsøg	6	8	6
	Kriminelt forhold til barn u. 15 år	1	6	2
	forførelse	0	0	0
	blufærdighedskrænkelser	10	10	5
Forbrydelser med liv og legeme (§§ 57-64)		32	58	67
heraf	drab	1	0	0
	drabsforsøg	1	1	0
	vold	30	56	66
Formueforbrydelser (§§ 72-81)		220	134	334
heraf	indbrud	74	13	99
	tyveri	63	80	127
	hærværk	32	26	55
	brugstyverier*	7	6	37
Kriminalloven i øvrigt		34	21	23
Kriminalloven i alt		305	246	444
* Brugstyveri af cykel, snescooter kun med hvis gerningsmanden er fundet.				

Kilde: Politiet.

Sociale ressourcer

Om sociale relationer skriver Statens Institut for Folkesundhed i sin beskrivelse af sundhedsforholdene i Grønland omkring sociale relationer, blandt andet:

”Mekanismerne bag sammenhængen mellem sociale relationer og helbred er ikke fuldt kendte...”, ”... Der er stor forskel mellem aldersgrupper og mellem mænd og kvinder på betydningen af sociale relationer. Eksempelvis har parforhold i næsten alle undersøgelser vist sig at være et gode for mænds helbred, mens dette ikke altid synes at være tilfældet for kvinder.

Udover den beskrevne sammenhæng mellem et individs sociale relationer og helbred har sociale relationer desuden betydning i et samfundsmæssigt perspektiv, idet

undersøgelser har vist en positiv helbredseffekt af at bo i byer, hvor folk omgås hinanden, stoler på hinanden og deltager i foreningsliv og lignende.

Der er ingen tvivl om, at familiemønstre og sociale netværk i det hele taget ændres i disse år, blandt andet fordi stadig flere flytter til mindre husstande i byerne og måske i højere grad end tidligere knytter sig til venner og kollegaer foruden familien. Den grønlandske sundhedsprofil viste, at i alle aldersgrupper havde de, der ofte følte sig ensomme, et dårligere helbred end de, der ikke følte sig alene. Der eksisterer ikke yderligere viden om befolkningens oplevelse af deres sociale relationer eller om sammenhængen mellem sociale relationer og helbred.” (Arktisk forskningsjournal 1, 2004: 82).

Familiemønstrene og de sociale netværk vil komme under yderligere pres, når flere folk vil forlade de mindre byer og bygderne for eventuelt at flytte til den nærmeste større by eller Maniitsoq.

Der må derfor, som tidligere nævnt, være fokus på, at tilflyttere fra andre byer i Grønland, der flytter til eksempelvis Maniitsoq, bliver velintegrerede, således at de falder hurtigt til, og man undgår nogle af de negative konsekvenser, der kan forekomme, når man skal finde og opbygge et nyt socialt netværk.

Under seminaret “Communities for Change”, der blev afholdt i Maniitsoq, ultimo maj og primo juni 2010, var det svært at undgå at lægge mærke til, at også arrangementet ”Gør Maj Sund” fra Nuuk havde bredt sig til Maniitsoq. Der var således næsten hver aften ugen igennem nye sportsarrangementer.

Maniitsoq by har omkring 20 foreninger hvoraf lidt over halvdelen er sportsforeninger. Et studie af hvorledes disse 20 foreninger fungerer i Maniitsoq i forhold til andre byer blev der under indsamlingen af base-line data ikke fundet tid eller ressourcer til.

I Fjardal på Island blev der i forbindelse med opførelsen af smelteren samtidigt opført en stor indendørs græsboldbane.

Alcoa i Fjardal har desuden den politik, at firmaet årligt bevilliger ca. 200 USD for hver ansat medarbejder til en forening, der uddeler eller bruger pengene til fritidsaktiviteter for de ansatte. Med omkring 600 ansatte på smelteren i Maniitsoq, så kunne et lignende initiativ bibringe 660.000,- kr.¹³ årligt til foreningslivet i Maniitsoq.

For at foreningerne i Fjardal skulle få det bedste ud af samarbejdet med Alcoa, dannede de en paraply-organisation, således at de i forhandlingssituationer kunne stå bedre overfor Alcoa. Dette samarbejde har generelt løftet kvaliteten i foreningsarbejdet i Fjardal.

En anden positiv konsekvens af Alcoas tilstedeværelse i Fjardal, har været en større fokus på affaldshåndtering i dagligdagen for indbyggerne i Fjardal. De er således nu begyndt at sortere

¹³ Til en USD kurs på 5,5,- kr.

deres affald i tre poser, mens alt affald før i tiden blot røg i én pose til forbrændingen. Et sådant fokus på affaldshåndtering ikke blot i Maniitsoq men i hele Grønland, ville være en ganske positiv konsekvens i det tilfælde, at Alcoa gik i gang med at implementere denne politik hos befolkningen.

Arbejdsmiljø og sikkerhed på arbejdspladsen er områder, Alcoa har været med til at bringe i fokus hos arbejdsgiverne og i befolkningen. Befolkningen i Island kan nok på dette område minde lidt om grønlænderne¹⁴, da vores indtryk fra de mennesker, vi talte med på Island, var, at sikkerhed på arbejdspladsen, var et forholdsvis nyt begreb i landet.

¹⁴ ”... I den foreløbige opgørelse fra *Sundhedsprofilundersøgelsen* kan man også se, at relativt mange af de erhvervsaktive i Grønland angiver, at være udsat for helbredsrisici i arbejdet, sammenlignet med tilsvarende tal for Danmark.”
http://www.lovgivning.gl/Home/Leksikon/Arbejdsmarkedsforhold/Arbejdsskader_og_arbejdsmiljoe.aspx?lg=print.

Regional social og samfundsmæssig konsekvensanalyse - Maniitsoq

Med afsæt i de foregående afsnits beskrivelser, har vi en rimelig god ide om ”tingenes tilstand” i Maniitsoq og vi vil nu komme med nogle generelle bud på sociale og samfundsmæssige ændringer, som kan forventes, hvis der etableres en smelter i Maniitsoq.

Sociale og samfundsmæssige konsekvenser i anlægsfasen af en smelter

Der skal som tidligere nævnt i rapporten bruges flere tusinde bygningsarbejdere til at bygge smelteren, vandkraftværkerne, boliger, offentlige institutioner, erhvervsvirksomheder, veje, havne og anden infrastruktur.

Det ene vandkraftværk skal ligge i Nuup Kangerlua. Der har til denne rapport ikke været tid eller ressourcer til at analysere de eventuelle konsekvenser for Nuuk. Der undersøges hvorvidt der skal etablere en mine, der skal udvinde jernmalm ikke langt fra, hvor det ene vandkraftværk skal ligge¹⁵. Disse to projekter kan derfor have sammenfaldende interesser og man kan forestille sig at konsekvenserne for naturen formindskes ved et samarbejde mellem de to projekter. Endvidere kan den brug lokalsamfundene gør af naturområderne i Nuup Kangerlua blive tilgodeset bedre, hvis man sørger for at eksempelvis anlægsarbejder så som havne og veje, koordineres de to projekter imellem.

Smelteren vil ligge ca. 10 kilometer nord for selve Maniitsoq by, og de arbejdere, der skal bygge smelteren, vil have begrænset adgang til Maniitsoq. Alcoa har på Island haft en nul-tolerance politik overfor ansatte, der måtte finde på at bryde reglerne for på hvilke tidspunkter, man må besøge de nærmeste byer i anlægsfasen.

Man har talt om, at arbejderne skal bo i barakbyer, og det har for mange givet minder om G-60 eller deciderede arbejdslejre. Det er ikke et særligt flatterende billede, man får, men faktisk har man det ualmindeligt godt i en moderne arbejdslejr. En af de store bekymringer med alle disse udenlandske arbejdere (fra de europæiske østlande eller Asien) har været, at en så stor gruppe af enlige mænd skulle skabe ubalance i selve Maniitsoq by, mens erfaringerne fra Island faktisk viser noget helt andet.

”Til forskel fra et rygte der ofte refereres, at arbejdere fra barakbyen havde fået begrænsninger i frekventering af byen, eksempelvis med tidsmæssige grænser som skulle betyde at de ikke var velkomne i byen i aftentimerne, så har andre kilder peget på at **det største problem var besøgene fra byen til barakbyen, ikke mindst af unge mennesker på sene tidspunkter. Årsagen hertil skulle være de gode faciliteter til sport, internetcafé og lignende.** Der foreligger imidlertid ikke nogen systematisk registrering af konflikter og problemer som skulle pege på barakbyens størrelse og placering som noget egentligt problem”. (Nordregio 2010: 172)

¹⁵ ”Erhvervsmuligheder i råstofsektoren”, informationshæfte udgivet af Råstofdirektoratet, marts 2009.

Man må med førnævnte erfaring fra Island i baghovedet nok også formode, at lignende problemer kan opstå i Maniitsoq.

Vejen mellem Maniitsoq by og smelteren forventes først færdig omkring samme tidspunkt, som smelteren er færdig, dog kan man let forestille sig, at (unge) mennesker vil finde på at sejle til smelteren, hvis den kan tilbyde noget spænding eller afveksling i forhold til dagliglivet i Maniitsoq.

I den sammenhæng kan man blandt andet diskutere om der eksempelvis skal sættes hegn op rundt om anlægsarbejdet. Og man kan overveje hvilke sanktionsmuligheder man har overfor unge mennesker, der uden tilladelse befinder sig i barakbyen.

Man kunne også invitere befolkningen i Maniitsoq til at besøge anlægsarbejdet, for på den måde at afmystificere arbejdet og dermed undgå, at folk besøger området uden tilladelse.

Det er selvfølgelig ikke kun negative konsekvenser, vi kan frygte ved etableringen af en smelter. Den synergieffekt, der vil opstå, når der skal investeres omkring 20 mia. kroner i at bygge smelteren og vandkraftværkerne, vil have stor afsmittende effekt. Der vil komme nye arbejdspladser med et stabilt fundament i Maniitsoq. Flere ledige eller folk med udpræget sæsonarbejde kan få en fast og stabil indkomst året rundt. Der vil være flere læringepladser indenfor mange fag, og forhåbentligt vil der opstå flere kulturelle tilbud, og flere fritidsfaciliteter vil kunne stables på benene.

- Kontakten, der vil opstå med folk fra andre lande, kan forhåbentligt inspirere unge mennesker i hele Grønland til at forbedre deres sprogkunderskaber, deres rejselyst eller deres uddannelsesmæssige og faglige kompetencer. Den kulturelle mangfoldighed vil kunne udnyttes i det frivillige foreningsarbejde af lokalbefolkningen i Maniitsoq.

Sociale og samfundsmæssige konsekvenser ved udbygningen af Maniitsoq by

De umiddelbare og håndfaste konsekvenser i dagligdagen vil for lokalbefolkningen i Maniitsoq i endnu højere grad end ved bygningen af smelteren kunne mærkes når selve Maniitsoq by skal udvides. 700 boliger og flere offentlige institutioner, erhvervsejendomme, veje, kloakering, ledningsnet og lignende infrastruktur skal bygges indenfor for ca. fem år.

Dette arbejde og de afledte arbejdspladser som opførelsen af en smelteren giver i Maniitsoq, betyder, at der forventes omkring 700 ekstra jobs i anlægsfasen i selve Maniitsoq by (Niras 2010: 5). Først og fremmest vil det være anlægsarbejdere, men også offentligt ansatte, folk i servicebranchen (hoteller, spisesteder), transportsektoren og underleverandører til Alcoa vil udgøre mange af disse 700 personer. For en stor dels vedkommende, må det nok forventes, at disse mennesker vil være mænd¹⁶.

Et andet problem med de mange arbejdere kunne være en risiko for tilstande med noget som ligner prostitution eller en stigning i antallet af kønssygdomme, aborter og "faderløse" børn.

¹⁶ "Antallet af kvinder inden for bygge- og anlægssektoren falder gennem perioden fra 304 i 1998 til 223 i 2003 eller relativt fra 9 pct. til 6 pct."

"Den grønlandske bygge- og anlægssektor 1998-2003" side 18, Grønlands Statistik 2005.

Under turen til Island blev det fortalt at der hverken var stigning i kriminalitet, kønssygdomme eller faderløse børn. Der er dog heller ingen tvivl om, at vi her i Grønland som udgangspunkt har større sociale problemer end dem, Island har. Derfor kan det ikke udelukkes, at nogle af disse problemer kan opstå. I ”Notat om Sundhedstilstanden i Maniitsoq (Alcoa SMV)”, lavet af ”Afdeling for Epidemiologisk Forskning, Statens Serum Institut” i 2009, skriver de da også i deres anbefaling på side 9, at:

”... overordnet set er kønssygdomme, særligt chlamydia, dog stadig meget hyppige i Grønland, såvel i Maniitsoq som i Grønland generelt. I årene 2005-07 er hyppigheden af chlamydia og gonoré steget i Maniitsoq og nærmer sig for chlamydias vedkommende landsgennemsnittet. Samtidigt er en del af de unge i Maniitsoq seksuelt aktive tidligt og ikke alle anvender sikre præventionsformer. Der er derfor behov for fortsat opmærksomhed på kønssygdomsområdet, særligt i forbindelse med etablering af en aluminiumssmelter og ankomsten af et stort antal udenlandske arbejdere.”

- En oplysningskampagne i specielt Maniitsoq, hvor der netop bringes fokus på ”afledte effekter” som risikoen for øget spredning af kønssygdomme, aborter eller faderløse børn, må være essentiel i arbejdet med at undgå de værste negative effekter, og tilmed få det bedste ud af de muligheder, som så mange nye arbejdspladser giver et samfund som Maniitsoq.

Der forventes at skulle bygges 700 til 800 flere permanente boliger i Maniitsoq (Niras 2010: 40) for at kunne huse de folk, der skal besætte de ca. 1050 flere arbejdspladser. At der ikke skal bygges 1050 nye boliger hænger sammen med, at man forventer, at en del af de 1050 nye folk vil være par, der således vil bo i samme bolig. Endelig regner man med, at 100 stillinger vil blive besat med folk, der allerede er bosat i Maniitsoq. Hvis der eksempelvis kun kom enlige og ingen fra Maniitsoq, ja, så skulle der bygges 1050 nye boliger. Erfaringen fra Island viser at flere enlige unge mænd, gik sammen om at leje én bolig.

Naalakkersuisut har meldt ud, at der skal bygges 4000 nye boliger over hele Grønland i løbet af de næste 10 år (PØB 2010: 25). 400 boliger skal bygges om året, 300 skal bygges af det offentlige og 100 bygges af private. Der er i denne boligplan *ikke* taget i betragtning, at der kommer en eventuel smelter i Maniitsoq.

I forbindelse med udbygningen af infrastrukturen i Maniitsoq fremhæver borgerne eksempelvis, i deres visionsrapport ”Maniitsoqs fremtidige udvikling”, at byen kan blive rollemodel for, hvorledes man udvikler sin by på en grøn og energisparende måde.

Nedenstående er uddrag fra mail fra Qeqqata Kommunia skriver om deres samarbejde med et norsk arkitektfirma:

”Qeqqata Kommunia har etableret et samarbejde med det norske arkitektfirma fra Tromsø 70°N, som har en lang erfaring med at bygge i arktiske områder. Samarbejdet startede i efteråret 2009, hvor arkitekterne besøgte Maniitsoq, Sisimiut og Kangerlussuaq, og hvor borgerne blev inddraget i diskussioner.

I borgernes Visionsrapport, er der lagt stor vægt på udbygningen af den fysiske og sociale infrastruktur af ”det nye Maniitsoq”. Borgerne understreger hvor vigtigt det er

at udvidelsen af byen og anlæg af en ny bydel, vil fremstå som en integreret by, som vil være attraktiv at bosætte sig i. Samtidigt lægges der stor vægt på, at boliger og byen som sådan bygges efter bæredygtige principper og med en grøn profil.

Det var på denne baggrund, at Qeqqata Kommunia besluttede at søge arkitektbistand. Det er en enestående mulighed for at få nye ideer og viden generelt om moderne, arktisk byplanlægning og at efterprøve i hvilket omfang, borgernes visioner vil kunne omsættes i praksis.

I marts 2010 fremlagde 70°N deres foreløbige ideer på et borgermøde i Maniitsoq, hvor der blev kommenteret på forslagene. Borgerne blev også aktivt inddraget i at udforme scenarier for, hvordan de kunne forestille sig den fremtidige by. Emner der er sat fokus på er blandt andet:

- fortætningsmuligheder i den eksisterende by
- erhvervsområder
- fællesbygninger og institutioner
- rekreative områder
- bebyggelsestæthed
- eksempler på arkitektur
- forbedring af gangstiforløb gennem byen
- etablering af rekreative områder og udkigspunkter
- alternative anlæg såsom drivhuse og andet

I slutningen af august måned 2010 vil 70°N præsentere det samlede arbejde for borgere og politikere i Maniitsoq. Ud over selve præsentationen af rapporten på borgermødet og i kommunalbestyrelsen vil der blive opstillet en plancheudstilling, som alle vil få mulighed for at studere nærmere. Borgere og aktørgrupper får på denne måde mulighed for at diskutere de forskellige forslag.”

Fordelingen af befolkningen i Maniitsoq, i henholdsvis, børn, den arbejdsduelige alder og ældre, er sagt vigtig, når man skal forsøge at fastsætte det fremtidige behov for institutionspladser, boliger og arbejdskraftudbuddet. Niras skriver selv i sin rapport fra 2010, s. 40: ”Det er endnu ikke analyseret til bunds, hvor stort behovet er for offentlige investeringer i infrastruktur og institutioner. Infrastrukturgruppen¹⁷ under Selvstyret analyserer p.t. dette.”

Der vil muligvis ske en nedjustering af offentlige aktiviteter og investeringer indenfor de områder, der afgiver arbejdskraft (Niras 2007: 84). Således må man i de andre byer være forberedte på eventuelle nedjusteringer, såfremt det besluttes at etablere en smelter.

Der skete en fordobling af huspriserne på Island omkring den senest opførte smelter (Niras 2007: 103). Under vores tur til Island fik vi fortalt, at denne udvikling satte gang i et stort salg af huse fra folk, der gennem længere tid havde ønsket at flytte men blot ventede til,

¹⁷ Der er nedsat en infrastrukturgruppe, som består af repræsentanter fra GD, Qeqqata Kommunia og Selvstyret, denne analyserer løbende infrastrukturbehovet i Maniitsoq.

salgsprisen var gunstig nok. Dette store salg af boliger fra lokalbefolkningen til nyankomne, betød, at man havde brug for langt færre nye boliger og, at byen nu står i en situation, hvor man har flere boligblokke på omkring 30 lejligheder stående tomme og man har byggemodnet et stort område, der ikke forventes, at blive taget i brug inden for en overskuelig periode.

Spørgsmålet om hvad ejendomspriserne er i Maniitsoq nu og hvad de forventes at stige til når anlægsarbejdet går i gang har været vendt med GrønlandsBANKEN, der kunne bekræfte, at de deler formodningen om netop en stigning i boligpriserne men, hvor meget priserne vil stige og, hvor mange, der vil vælge at sælge deres bolig, for at flytte til en anden by, er svært at sige. Det samme gør sig gældende for Nuuk og Sisimiut, hvor man også kan formode, at der vil være en stigning i behovet for boliger.

Selvom det private boligmarked ikke er så stort i Grønland som på Island, så må man have i tankerne at flere boligejere i Maniitsoq muligvis kunne tænke sig at sælge deres hus, hvis det steg med x-antal kroner i salgspris.

Regional social og samfundsmæssig konsekvensanalyse - Grønland

At opstille scenarier kan hurtigt blive et meget omfattende arbejde, da uendeligt mange faktorer spiller ind på mikro-niveau og en stor del af disse faktorer vil også berøre makro-niveauet på grund af de forholdsvist få indbyggere i både byerne og bygderne.

En kommende fiskerireform kan få afgørende betydning på både mikro- og makro-niveau og kunne kræve et særskilt scenarie. Hvis der ved siden af en smelter bliver brug for op mod 2000 arbejdere i mineindustrien, som nogle rapporter anfører, så er det endnu et scenarie der kan opstilles. Således kan man blive ved, hvis torsken kommer tilbage, hvis vi får så og så mange gennem en kompetence-givende uddannelse, hvis der findes olie, hvis vi får brug for meget arbejdskraft udefra i driftsfasen og så videre.

Oversigt 10. Ændring i indbyggertallet fra 1999 til 2010.

	1999	2010	Ændring 99'-10	%-vis ændring
Qasigiannguut by	1468	1253	-215	-14,65
Paamiut by	1895	1619	-276	-14,56
Uummannaq by	1482	1299	-183	-12,35
Ittoqqortoormiit by	529	469	-60	-11,34
Kangaatsiaq by	652	586	-66	-10,12
Qeqertarsuaq by	986	907	-79	-8,01
Aasiaat by	3224	3005	-219	-6,79
Maniitsoq by	2951	2784	-167	-5,66
Narsaq by	1709	1613	-96	-5,62
Nanortalik by	1516	1448	-68	-4,49
Qaanaaq by	649	626	-23	-3,54
Upernavik by	1120	1129	9	0,80
Qaqortoq by	3155	3306	151	4,79
Sisimiut by	5149	5460	311	6,04
Ilulissat by	4167	4546	379	9,10
Tasiilaq by	1687	1930	243	14,40
Nuuk by	13164	15469	2305	17,51
I alt	45503	47449	1946	4,28

Kilde: Grønlands Statistik.

Selvom det samlede indbyggertal i de grønlandske byer er steget de sidste 10 år, så er stigningen først og fremmest sket i de fire største byer. Også Tasiilaq og Upernavik har haft en stigning i deres indbyggertal - en stigning, der nok må tilskrives indvandring fra bygderne i de to kommuner.

Mobilitetsundersøgelsen fastslår, at der er en:

”... markant regional sammenhæng i mobiliteten, dvs. hovedparten af flytningerne foregår til de nærmest liggende byer og bygder.” (ROR 2009: 13)

Man kan derfor forestille sig, at folk fra bygderne i første omgang flytter til den nærmeste større by, for derefter på et senere tidspunkt måske at flytte videre til en af de fire største byer eller helt forlade landet.

Det er dog selvsagt svært at kunne være sikre på, at hvad folk har udtalt omkring at være interesserede i at arbejde i aluminiumsindustrien, nu også holder, hvis vi får en smelter i Maniitsoq om nogle år. Det er relativt lang tid i forvejen at skulle forholde sig til en så gennemgribende ændring i sit liv. Der kan i den mellemliggende tid være sket store ændringer i vedkommendes personlige liv, nyt job, skilsmisse, flere børn, forældres eller søskendes situation kan fuldstændigt ændre ens holdning. Der kan således ske en stigning i antallet af folk, der vil flytte til en smelter, eller der kan være en nedgang i antallet af folk, der vil flytte til en smelter.

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at godt og vel 16 % af de adspurgte, har udtrykt interesse for at arbejde på en smelter. Den region, der har vist størst interesse i aluminiumsindustrien er den sydgrønlandske region, hvor op til 20 % viser interesse.

Hvis man ikke skeler til mobilitetsundersøgelsen, men blot opstiller et scenarie, hvor de ca. 950 folk, der forventes at flytte til Maniitsoq, tages forholdsmæssigt fra alle byer i Grønland, kan vi opstille et regnestykke, der viser, hvor mange folk der vil komme hvorfra.

Det er selvsagt en ganske forenklet model, men giver et ganske godt billede af, hvor stort et arbejdskraftbehov en smelter rent faktisk har og, hvor stor en fraflytning af fortrinsvis ressourcestærke personer fra de andre byer, der kan forventes.

Endelig skal det understreges, at tallene i udregningen tager udgangspunkt i gruppen af personer mellem 17 og 63 år, mens den arbejdsduelige alder nu er at regne op til 65 år. En forholdsvis stor del af disse personer mellem 17 og 63 år er reelt ikke til rådighed for arbejdsmarkedet. Et tilnærmet tal for den arbejdsstyrke, der kunne stå til rådighed for en eventuel smelter, vil være at finde i rapporten omkring uddannelse og arbejdsmarkedet.

Med disse forbehold kan udregningen bruges som udgangspunkt for sammenligninger med mobilitetsundersøgelsen, der giver et billede af hvorfra og hvilke grupper, der kunne tænkes at flytte for at arbejde på en smelter i Maniitsoq.

Eksempelvis udgør befolkningen i Nuuk ca. 29,5 % af de 17 til 63 årige. Hvis man har en jævnt fordelt fraflytning, vil 29,5 % af de 950 personer (294 personer) komme fra Nuuk. Indbyggerne i Kangaatsiaq udgør ca. 1 % af befolkningen i Grønland derfor vil, alt andet lige, 1 % af de 950 personer, der flytter til Maniitsoq for at arbejde (10 personer), komme fra Kangaatsiaq.

Oversigt 11. Udregning af arbejdskraftbehovet i Maniitsoq, ved etablering af smelter, fordelt ligeligt på byerne i Grønland.

17-63 årige i 2010	Mænd	Kvinder	I alt	%-vis af samlet arb.styrke	Andel af tilflyttere til Maniitsoq
Nanortalik	485	417	902	2,53	25
Qaqortoq	1184	1067	2251	6,00	60
Narsaq	530	472	1002	2,67	27
Paamiut	578	439	1017	2,71	27
Nuuk	5897	5167	11.064	29,50	294
Tasiilaq	607	564	1171	3,12	31
Ittoqqortoormiit	147	140	287	0,77	8
Maniitsoq	1024	810	1834	4,77	(100)
Sisimiut	1977	1631	3608	9,62	96
Kangaatsiaq	200	166	366	0,98	10
Aasiaat	1088	927	2015	5,37	54
Qasigiannuit	431	355	786	2,10	21
Ilulissat	1548	1430	2978	7,94	79
Qeqertarsuaq	291	267	558	1,49	15
Uummannaq	462	391	853	2,27	23
Upernavik	402	315	717	1,91	19
Qaanaaq	218	179	397	1,06	11
I alt	17.069	14.737	31.806	84,82	899

Kilde: Grønlands Statistik og egen udregning.

Som det kan ses så mangler der 15,18 % for at nå 100 %, det er fordi ovenstående oversigt ikke har medtaget bygderne, der jo også bidrager til arbejdskraftudbuddet. Fra bygderne skal der således tillægges 151 personer. Nogle bygder er jo ganske små, så der skal være omkring 36 indbyggere mellem 17 og 63 år i en bygd, førend der "er nok" til at kunne afgive én person til Maniitsoq.

Kullorsuaq, der er den bygd med det højeste indbyggertal, skulle afgive syv personer til Maniitsoq, mens Niaqornat med 36 personer mellem 17 og 63 år, forholdsmæssigt skulle sende én person til Maniitsoq.

Hvis vi tager en by som Nanortalik og forestiller os, at 25 personer i alderen 17-63 rejser til Maniitsoq, så kan vi af mobilitetsundersøgelsen udlede, at det næppe er de ledige eller ældre aldersgrupper, der vil rejse fra byen. Altså må byen forvente at skulle miste 25 enten faglærte folk eller folk, der må forventes at være i arbejde, før de rejser.

Dette scenarie er beskrevet i "jobkæden" udarbejdet af GD (tabel 5) og beskriver et scenarie, hvor en ledig overtager det job, en person har "frigivet" ved at rejse til Maniitsoq og tage arbejde. At folk automatisk overtager en stilling, der bliver frigjort, er ikke altid en selvfølge, da der er rekrutteringsproblemer i alle grønlandske byer. Eksempelvis mangler Nanortalik p.t. (29/6) én sygeplejerske, én overassistent til lønningskontoret og én socialrådgiver. Hvordan det står til på det private arbejdsmarked, har ikke kunnet undersøges, inden for tids- og ressourcerammen.

At man således ikke uden forbehold kan forvente, at ledige stillinger bliver overtaget, er noget man skal tage med i sin betragtning, når man ser på, hvad konsekvenserne for fraflytningsområderne kan være.

Man kan med knap så optimistiske briller, forestille sig en situation, hvor eksempelvis den eneste rør lægger i Nanortalik¹⁸, beslutter sig for at lukke sin forretning og flytte til Maniitsoq for at arbejde på smelteren. I Nanortalik kan han lige få tingene til at løbe rundt, mens han i Maniitsoq vil være sikret en fast og stabil indkomst de næste mange år. Derfor vælger han at lukke butikken og flytte. Dette medfører, at byens eneste udlærte rør lægger flytter fra byen og, der er ikke nogen, der lige står og kan overtage forretningen. For befolkningen i Nanortalik betyder dette, at næste gang de har brug for en rør lægger, så må de ringe til den nærmeste, der bor i Qaqortoq. Dette medfører ganske givet øgede priser for folk i Nanortalik, og man kan forestille sig fordyrende reparationer eller ulykker, der kunne have været afværget, hvis man havde haft en rør lægger i byen.

I ”jobkæden” er der en værdiforøgelse, men for folk i Nanortalik kan der i praksis være tale om en forringelse. Hermed ikke sagt at dette skal være et argument imod en smelter. Det er blot et eksempel på, hvilke negative konsekvenser fraflytningen kan have for mindre byer som Nanortalik.

Tabel 5. Eksempel på fiktiv årsløn for forskellige personer med og uden aluminiumsindustri ved kæde af jobskift, kr.

	Uden aluminiumsindustri	Med aluminiumsindustri	Forskel
Ansæt i aluminiumsindustrien	-	300.000	40.000
Erfaren håndværker fra Maniitsoq	260.000	260.000	30.000
Ung håndværker fra Sisimiut	230.000	230.000	10.000
Erfaren ufaglært fra Sisimiut	220.000	220.000	220.000
Ledig (*)	0	-	-
I alt	710.000	1.010.000	300.000

(*) En ledig vil have en indkomst på et vist niveau som følge af offentlige transfereringer. Denne indkomst er ikke udtryk for egentlig produktion og derfor ikke taget med her. (Niras 2010: 72).

- Ressourcepersoner i lokalsamfund er ofte centrale deltagere i udviklingen af både erhvervsmæssige og sociale tiltag i alle samfund. Man kan ud fra konklusionerne fra Mobilitetsundersøgelsen udlede, at det netop vil være ressourcepersonerne, der vil flytte fra de mindre byer.

¹⁸ Kunne være en hvilken som helst håndværker. Dette er blot et tænkt eksempel. Det er ikke undersøgt, om der rent faktisk kun er én rør lægger i Nanortalik.

Denne fraflytning af ressourcepersoner kaldes også "brain-drain", og det kan for det tilbageværende samfund have store konsekvenser, da man pludselig mangler disse initiativrige personer i lokalsamfundet, når der skal igangsættes nye aktiviteter eller blot holdes liv i de aktiviteter, man har på nuværende tidspunkt.

- For meget små samfund som de grønlandske bygder kan netop afvandringen af kvinder betyde, at et lille samfunds "sociale kit" forsvinder. Det er jo typisk kvinderne der arrangerer kaffemik, fællesspisning eller andre former for social omgang. Uden kvinderne til at tage disse initiativer kan små samfund risikere helt at miste disse sociale sammenkomster og dermed miste nogle, helt basale kulturelle værdier.

Med udtalelserne fra "Statens Institut for Folkesundhed" in mente: "... Udover den beskrevne sammenhæng mellem et individs sociale relationer og helbred har sociale relationer desuden betydning i et samfundsmæssigt perspektiv, idet undersøgelser har vist en positiv helbredseffekt af at bo i byer, hvor folk omgås hinanden, stoler på hinanden og deltager i foreningsliv og lignende...", så er denne udvikling bekymrende for sundhedstilstanden i de små samfund, der affolkes.

En egentlig identificering af de små samfund, der har oplevet en stor nedgang i antallet af kvinder og en undersøgelse af, hvorvidt disse samfund oplever disse negative effekter er ikke på nuværende tidspunkt blevet lavet.

I de økonomiske beregninger af en eventuel smelter og investeringer i infrastruktur og ønsket om større økonomisk selvstyre i Grønland tales der ofte om bosætningsmønstret ud fra et økonomisk synspunkt. Førnævnte negative effekter af urbaniseringen og ubalancen mellem kønnene i de mindre samfund, er lige så vigtige parametre i denne diskussion – også ud fra en økonomisk betragtning.

"Konkret er det forudsat, at der skal anvendes 25 mio. kr. ekstra på mobilitetsfremme for at tiltrække hjemmehørende til aluminiumsværket. Dette beløb er beregningsteknisk fordelt ligeligt over den periode på 10 år i basisscenariet, der går fra driftsfasen starter, til alle ansatte på aluminiumsværket er hjemmehørende. Beløbet svarer til ca. 50.000,- per person, der skal flytte til Maniitsoq i 10-årsperioden" (Niras 2010: 44).

Beløbet er faktisk nærmere halvdelen, nemlig 26.316,- hvis vi bruger 950 personer, som udgangspunkt for udregningen.

I dag er det i mange brancher en udbredt praksis at arbejdsgiveren betaler udgifterne til flytning, når man bliver ansat. Fremtidige medarbejdere vil muligvis også forvente at Alcoa betaler flytteomkostningerne for sine kommende medarbejdere, hvis de kommer fra andre byer end Maniitsoq.

Lønningerne på smelteren bliver forventeligt noget højere, end nogle af de nuværende ufaglærte stillinger i mineindustri og fiskeri og derfor er et job i aluminiumindustrien mere attraktivt. Denne lønstigning forekommer dog fordi arbejdstiderne på en smelter er længere.

På Island arbejder man på smelteren i Fjardal i skift af 12 timer, og blandt andet disse lange arbejdstider har betydet en ganske betydelig udskiftning i personalet, da man ikke har kunnet få disse arbejdstider til at passe ind i resten af ens hverdag. Helt op til 20 % af de ufaglærte ansatte på skifteholdene, opsiger deres arbejde inden for ét år.

Arbejdspladskulturen på en smelter vil på mange måder være ny for den grønlandske arbejdsstyrke. En så kompleks virksomhed, med en forventet levetid på 60 til 80 år, som skal køre 24 timer i døgnet hver dag i alle årene, stiller nogle andre krav end dem arbejdsmarkedet har skullet honorere indtil videre. Det kræver en høj grad af arbejdsdisciplin og team spirit at indgå i de arbejds hold, som arbejder sammen på en smelter. Alcoa har udtalt, at de lægger vægt på en arbejdskraft, der først og fremmest er stabil, sikkerhedsorienteret og klar til at indgå som en del af en stor organisation. Hvorvidt denne arbejdspladskultur bliver en stor udfordring eller ej for den grønlandske arbejdskraft, er der ikke lavet undersøgelser af.

Man må være opmærksom på, at en del arbejdere selv vil sige op eller vil blive sagt op, da denne form for arbejdspladskultur og organisation som Alcoa kommer med, er så forskellig fra den, der kendes på det grønlandske arbejdsmarked i dag.

- Hvis vi forestiller os et lignende scenarie i Maniitsoq, skal man måske være opmærksom på, hvad der sker med de folk, der bliver afskediget eller opsagt. Tager de tilbage til deres hjemby, hvis de ikke kommer fra Maniitsoq eller risikere man, at de bliver hjemløse i Maniitsoq, hvis de ikke finder andet arbejde.

Infrastrukturinvesteringerne i Maniitsoq er foreløbigt estimeret til at koste godt og vel 2 milliarder kroner fordelt på boliger, veje, havn, offentlige institutioner og lignende. Disse massive investeringer, vil betyde, at der så er færre penge at bruge i resten af Grønland (Niras 2010: 15). Det må derfor forventes at have konsekvenser for resten af landet, og man skal ikke forvente de store investeringer i boligmassen, offentlige institutioner og lignende i den årrække bygningen af smelteren, vandkraftværkerne og Maniitsoq står på.

Under anlægsfasen vil der komme flere tusinde arbejdere til Grønland. Dette giver en mulighed for salg af grønlandske madprodukter (madretter) til netop disse arbejdere, når de skal bespises i kantiner.

Problemstillinger og anbefalinger til det videre arbejde med at forstærke positive konsekvenser af en smelter og imødegå de negative

Der er ingen tvivl om at en eventuel etablering af en smelter i Maniitsoq vil få store og gennemgribende konsekvenser for ikke blot Maniitsoq men hele Grønland.

Økonomisk og erhvervsmæssigt skulle der gerne være mange positive konsekvenser i og med, at der her er tale om investeringer på mange milliarder kroner og en smelter vil når den er i drift garantere stabile arbejdspladser mange år frem i tiden.

Når det kommer til de sociale og samfundsmæssige konsekvenser er billedet noget mere uklart. Det er ikke sikkert, at alle samfundsgrupper vil få noget ud af en smelter. Man kan forestille sig, at nogle i forvejen negative tendenser i samfundet bliver forstærket eller nye problemstillinger opstår, når der flytter så mange mennesker til en forholdsvist lille by som Maniitsoq.

Der vil selvfølgelig også være flere positive konsekvenser for samfundet ved anlæggelsen af en så stor og stabil arbejdsplads som en smelter. Man skal dog blot være opmærksom på, at for at få det bedste ud af et sådant storskala-projekt, så kræver det en indsats. Alle de positive ting kommer ikke af sig selv. Man kan ligefrem risikere, at nogle af de positive konsekvenser man i dag forestiller sig går hen og bliver til negative konsekvenser fordi man ikke er opmærksom på, at der kan være faldgruber i forløbet.

Mange af de negative tendenser vi ser i samfundet i dag, er også problemstillinger vi ser i specielt de andre arktiske lande. Og en smelter vil derfor ikke nødvendigvis være årsagen til disse tendenser, men en smelter kan være med til at forstærke nogle tendenser og derfor er det vigtigt at se på hvilke problemer og udfordringer vi står med i dag og se om en smelter kan være med til at løse nogle af disse udfordringer og hvilke problemer vi skal være opmærksomme på kan blive forværret af en smelter.

I dette kapitel vil vi identificere de områder i samfundet, vi finder man skal være opmærksomme på, hvis man vil have det bedste ud af de muligheder en smelter giver.

Befolkningen i Maniitsoq er naturligvis dem der først og fremmest vil mærke ændringer i deres lokalsamfund med en smelter. Man har derfor fra kommunen igangsat hvad der kaldes ”Maniitsoqinitiativet”. Dette indebærer, at man involverer lokalbefolkningen i at fremkomme med konkret forslag og ønsker til hvorledes Maniitsoq skal udvikle sig med en smelter. Dette arbejde har blandet andet resulteret i en visionsrapport ”Maniitsoqs fremtidige udvikling”.

Når man ser på nogle af de demografiske udviklinger i resten af Grønland, så hersker der heller inden tvivl om, at nogle områder står overfor ganske betydelige ændringer, hvis tendenserne fortsætter. Og man kan desuden forestille sig, at nogle af disse tendenser vil blive forstærket hvis der etableres en smelter i Maniitsoq.

For at befolkningen i nogle af de andre dele af Grønland får det bedste ud af de udfordringer og muligheder, der kan ventes fremover, kan det være en god ide at skele til, hvorledes man har valgt at gribe de forestående ændringer i Maniitsoq an.

Et forslag til hvorledes de enkelte kommuner eller byer kan starte arbejdet med at involvere lokalbefolkningen, kunne være en fremgangsmåde, som her skitseres:

- Et bredt udsnit af lokalbefolkningen (politikere, embedsmænd, erhvervslivet og den ”almindelige borger”) bliver præsenteret for forskellige problemstillinger baseret på udvalgte områder fra base-line studiet, som for eksempel udviklingen på det demografiske område.
- Efterfølgende kan der gennemføres en debat om forventninger til fremtiden set i forhold til tendenserne i den demografiske udvikling og de konsekvenser og udviklingsmuligheder, en smelter kan have for ens respektive by eller region.
- Lokalbefolkningen gives mulighed for at udtrykke positive og negative forventninger til projektets indflydelse på netop deres by eller region. Der gives en mere detaljeret og alsidig tilgang til at beskrive base-line og lave konsekvensanalyser. Endelig kan man fremkomme med forslag til initiativer og identificere parametre, der kan være med til at styrke og udvikle vores samfund hånd i hånd med en smelter.

Grundige og nuancerede base-line studier er alfa og omega, hvis man vil have de bedst mulige redskaber til, at følge op på de uensigtsmæssige samfundsændringer, som storskalaprojekter kan medføre.

Indenfor rammerne af dette SIA projekt, har det ikke været muligt at nå ud til hele kysten, og indsatsen har i første omgang været koncentreret omkring Maniitsoq, mens de resterende dele af Grønland er behandlet ud fra et overordnet statistik materiale. Der blev påbegyndt indsamling af base-line data omkring Nanortalik for at lave en beskrivelse tilsvarende den for Maniitsoq. Vi har måttet indse at det på grund af tidsnød, ikke var muligt at indsamle nok data til at kunne lave en tilfredsstillende base-line beskrivelse.

Det vil derfor være en af anbefalingerne i denne rapport, at der afses tid og ressourcer til at lave uddybende base-line beskrivelser og konsekvensanalyser for flere byer i Grønland. Dette arbejde kunne meget vel ske ud fra den model Maniitsoq har brugt med en aktiv borgerinddragelse.

Konkrete problemstillinger

I base-line beskrivelsen af Maniitsoq opridses der flere ubalancer i samfundet og med etableringen af en smelter kan man forestille sig nogle af disse vil blive forstærkede, mens man også kan forestille sig, at andre vil blive formindskede med en smelter. Med

udgangspunkt i base-line beskrivelserne vil vi her forsøge at identificere problemstillinger man bør være opmærksom på, hvis man vælger at etablere en smelter i Maniitsoq.

Alle problemstillingerne kræver ikke nødvendigvis at blive belyst eller blive diskuteret førend man beslutter sig om man vil etablere en smelter eller ej. Flere af dem kan man først ordentligt forholde sig til, når arbejdet med smelteren og udbygningen af Maniitsoq er gået i gang. Men ikke desto mindre er det nødvendigt allerede nu at være opmærksomme på hvilke problemstillinger man kan løbe ind i.

Først og fremmest er der kønsfordelingen i Maniitsoq by og bygder, hvor mændene klart er i overtal. I anlægsfasen forventes det fortrinsvis at være enlige mænd, der tiltrækkes af arbejdspladserne, og i smelterens driftsfase forventes der også en overvægt af mænd på arbejdspladsen. Dette scenario vil naturligvis i endnu højere grad forstærke denne ubalance mellem kønnene i Maniitsoq.

- Problematikken med at skaffe ansatte til typiske kvindefag er noget, man må anbefale, der gives stor opmærksomhed specielt, hvis der forventes en stigning i antallet af børn og børnefamilier i fremtiden. Men også ansatte indenfor plejehjemsforsorgen eller sygeplejersker kan gå hen at blive en mangelvare.

Mobilitetsanalysen konkluderer som sagt, at kvinder i højere grad end mændene flytter permanent, mens mænd har en større tilbøjelighed til at flytte midlertidigt. Dette har betydet, at specielt bygder men også byer har en stor overvægt af mænd. Denne udvikling forventes at fortsætte, og den kan forstærkes ved etableringen af en smelter. I forhold til de store sociale og samfundsmæssige konsekvenser, en sådan udvikling har og vil have, så er det nødvendigt at undersøge og diskutere:

- hvorvidt kvinderne forestiller sig eller ønsker at vende tilbage til bygderne, eller om mændene ønsker at følge efter kvinderne og flytte til de større byer? Og ikke mindst en vurdering af hvorledes en sådan udvikling bør påvirkes af samfundet.
- Et nøjere studie af udfordringen med underskud af kvinder i randområder og udkantsområder i hele Arktis vil være relevant. Sammenligninger på tværs af de arktiske lande kunne være et oplagt studie for denne fælles problemstilling¹⁹.

En diskussion og stillingtagen til en række problemstillinger, vil være oplagte i forberedelserne på at skulle modtage så mange ”nye mennesker”. Især i forhold til de udenlandske arbejdere er der nogle problemstillinger og udfordringer, der bør diskuteres.

Niras skriver i rapporten fra 2010 ”Aluminiumsprojektets økonomiske betydning”, på side 31;

”Konkret er det forudsat, at, i det første driftsår bliver halvdelen af stillingerne besat af eksterne, mens den anden halvdel bliver besat af personer, der tidligere var i beskæftigelse...”, ”... Det forudsættes endvidere, at de eksterne i løbet af de 10 første

¹⁹ Gennem samtaler med vores samarbejdspartnere i Canada, Island og Norge, gjorde disse det klart, at dette er en problemstilling, de er ganske opmærksomme på i deres egne lande

driftsår bliver erstattet af personer fra anden beskæftigelse samt af, at arbejdsudbuddet reelt bliver øget.”

I forhold til de tilkaldte, eksterne arbejdere, udefrakommende eller udenlandske arbejdere kan det være en ide i første omgang at diskutere og bestemme sig for en betegnelse for disse tilflyttere udefra. Det bør være en betegnelse, der passer ind i befolkningens forståelsesramme og respekterer ”de fremmede”.

Det er ikke sikkert at følgende problemstillinger bliver aktuelle, men ikke desto mindre er det en god ide at være forberedt på disse problemstillinger og at tage diskussionerne, førend vi får folk udefra til at flytte til Grønland.

Nogle af spørgsmålene kan måske virke provokerende og lede tankerne hen på overdreven nationalisme eller racehygiejne. Det er ikke meningen. Meningen er, at vi i Grønland, med de store udfordringer vi står overfor i forhold til at skulle modtage så forholdsvist store grupper af udlændinge til landet de kommende år, nødvendigvis må diskutere nogle af disse spørgsmål – før eller senere. Dermed mindsker vi risikoen for, at vi på et senere tidspunkt er nødt til at træffe beslutninger ud fra et mindre bredt funderet eller oplyst grundlag.

Man kunne overveje hvorvidt vi i Grønland ønsker, at tilkaldte arbejdere i driftsfasen kommer fra bestemte lande eller kulturer og hvilke kulturer, der passer bedst ind i det grønlandske samfund. Det kunne være, at det var muligt at tiltrække kvalificeret arbejdskraft fra Nunavut, Alaska eller andre lande fra Arktis.

En anden diskussion man kunne lægge op til var, hvilken kultur eller hvilke befolkningsgrupper, der passer bedst i forhold til at forøge befolkningsantallet ”naturligt” gennem flere fødte, hvis vi ønsker flere i den arbejdsdygtige alder om 20-30 år²⁰. Et spørgsmål man kunne stille sig selv var om der er nogen kulturer der integrerer sig bedre end andre i samfundet i forhold til at have flersprogede børn i de offentlige skoler og institutioner. Vi har i dag rigeligt med udfordringer i folkeskolen og hvis vi skal til at forholde os til at have elever med et tredje fremmedsprog, så gør det ikke arbejdet på folkeskolerne lettere.

Erfaringerne med at integrere nogle af de mange udlændinge, der bor og arbejder i specielt Nuuk er ikke undersøgt. Det kunne være noget man undersøgte hvis Qeqqata Kommunia ønsker at formulere en integrationspolitik for Maniitsoq og en smelter.

En øget tilgang af udenlandsk arbejdskraft til de andre grønlandske byer er slet heller ikke utænkelig. Hvis der flytter op til 950 mennesker til Maniitsoq fra byerne langs kysten, så må det formodes, at en del af disse mennesker efterlader arbejdspladser, der vil blive besat med udenlandsk arbejdskraft. Derfor kunne man forestille sig at også disse kommuner overvejer at formulere en integrationspolitik.

²⁰ I Niras rapporten fra 2007 kan man på side 10-11 læse at man forventer at antallet af 15-62 årige forventes at falde med ca. 2500 personer fra 2016 til 2036.

Hvis de udefrakommende *ikke* vil afgive deres faste og sikre indkomst til hjemmehørende og *ikke* vil flytte efter nogle år, så har vi et scenarie, hvor vi måske har bygget 3-400 nye boliger og offentlige institutioner til udefrakommende. I det tilfælde står vi med en helt ny situation, hvor netop integrationspolitik får en meget vigtig betydning.

En prioritering af denne store gruppe af unge uddannelsessøgende, der i dag ikke optages på Piareersarfik må have stor opmærksomhed, hvis de vel at mærke som minimum skal opnå folkeskolens afgangseksamen, der er mindstekravet fra Alcoa til fremtidige arbejdere.

- Hvis denne gruppe i befolkningen ikke gives reelle muligheder for at opnå bare en nogenlunde tilfredsstillende folkeskole uddannelse, så risikerer vi et yderligere polariseret samfund i Grønland, hvor en stor gruppe af befolkningen på sidelinjen kan overvære den hurtige udvikling en smelter vil medføre. Et øget behov for fokus på folkeskoleuddannelsen kan derfor ikke understreges nok!

Et sociologisk studie af udviklingen i kriminalitet i forhold til ændringerne i befolkningssammensætningen og i befolkningsstørrelsen, kunne være ganske interessant, og her kunne man blandt andet diskutere hvorvidt man kan forvente specifikke typer kriminalitet, når en by vokser forholdsvist hurtigt. Og hvis man betragter Nuuk som en "tilflytningsby", altså en by med forholdsvist mange tilflyttere, kan der så identificeres nogle specielle kendetegn ved kriminaliteten i Nuuk. Man skal også være opmærksom på, at udenlandsk arbejdskraft måske kan betyde ændringer i kriminalitetsmønstre. Og endelig kan det overvejes, om der skal oprettes en egentlig politistation i barakbyen.

I Island førte opførelsen af vandkraftværket, i forbindelse med Alcoas seneste smelter ved Reyðarfjörður, til store protester fra især folk bosiddende i Reykjavik, men også udenlandske miljøorganisationer deltog i stor stil i de aktioner, der blevet lavet mod opførelsen af vandkraftværkerne. Faktisk så var størstedelen af de anholdte under disse aktioner udlændinge. I Grønland må vi derfor være opmærksomme på at:

- et så stort projekt i naturområder, der ikke tidligere har været brugt af mennesker, fører per definition til protester. Det gælder ikke mindst protester fra udlandet.

Faktisk har en af de organisationer der i dag er blandt de største modstandere mod udnyttelsen af vandkraft til produktion af aluminium på Island, nemlig "Saving Iceland", allerede flere artikler på deres web-sider, der handler om netop Grønlands overvejelser omkring anlæggelsen af en smelter ved Maniitsoq²¹.

²¹ <http://www.savingiceland.org/2010/07/greenlands-decision-nature-or-culture/>

Referenceliste

- Afdeling for Epidemiologisk Forskning, Statens Serum Institut (2009): "Notat om Sundhedstilstanden i Maniitsoq (Alcoa SMV)".
- Arktisk forskningsjournal 1, INUSSUK (2004): "Folkesundhed i Grønland".
- Greenland Development. Præsentation til erhvervsseminar i Maniitsoq (2009): "Arbejdskraftbehov i forbindelse med Aluminiumsprojektet".
- Greenland Development (2010): "Fakta om Maniitsoq".
- Greenland Development. Præsentation til seminar (2010): "Økonomisk Konsekvens analyse".
- Grønlands Hjemmestyre. Departementet for Fiskeri, Fangst og Landbrug (2009): "Rapport om lukningstruede bygdeanlæg".
- Grønlands Selvstyre (2010): "Politisk Økonomisk Beretning 2010".
- Grønlands Selvstyre, website for lovgivning: www.lovgivning.gl.
- Grønlands Statistik: Statistikbank www.stat.gl.
- Information (2009): <http://www.information.dk/telegram/178844>.
- Niras Greenland (2007): "Økonomiske konsekvenser af etablering af aluminiumsindustri i Grønland".
- Niras Greenland (2010): "Aluminiumsprojektets økonomiske betydning".
- Nordregio (2010): "Mobilitet i Grønland. Sammenfattende analyse".
- Politiet Grønland: <http://www.politi.dk/Groenland/da/servicemenu/forside>.
- Politiet Island: www.logreglan.is.
- Putnam, Robert D. Journal of Democracy, 6 (1995): "Bowling Alone: America's Declining Social Capital".
- Råstofdirektoratet. Informationshæfte (2009): "Erhvervsmuligheder i råstofsektoren".
- Sermitsiaq (2009):
http://sermitsiaq.gl/erhverv/article110403.ece?utm_source=fb&utm_campaign=sh.
- www.nanoq.gl.
- www.qeqqata.gl.

Bilag 1

Procentvis andel af flytninger til og fra de enkelte byer fordelt på de vigtigste mål i 2006

	Til bygd i komm.	Til bygd udenfor komm.	Til by udenfor komm.	Til Sis.	Til Man.	Til Ilu.	Til Qaq.	Til Nuuk	Ud af Grl.	I alt
Nan.	6,1	1,2	36,7	1,2	1,5	0,9	23,2	14,4	14,7	100
Qaq.	0,1	0,4	42,5	3,4	1	1,6	12,9	18,8	19,1	100
Nar.	1,4	1,4	43,1	3,3	1,4	2,2	17,8	13,3	16,1	100
Ivi.									100	100
Paa.			44,8	1,7	6,4	6,1	11,3	15,1	14,5	100
Nuuk			34,6	6,8	4,9	4	4,4	3,8	41,4	100
Man.		0,4	34	7,7	16,2	2,4	4,2	25,2	9,9	100
Sis.	2,3	0,4	35	12,3	2,6	5,8	2,4	20,5	18,9	100
Kan.	4,6	4,6	35,1	28,7	1,7	9,8		12,1	3,4	100
Aas.		0,2	46,7	10,8	0,5	13,2	3,4	11,8	13,5	100
Qas.			49,6	4,7	2,1	16,5	1,3	15,3	10,6	100
Ilu.	0,3	0,7	41,7	7,1	3,6	13,7	1,2	15,7	16	100
Qeq.			55,7	3,8	7,6	3,8	6,3	15,2	7,6	100
Uum	5,7	7,8	32,2	4,5	1,2	16,7	3,3	15,1	13,5	100
Upe.	39	2	25,9	6,8	1,5	2,4	1	11,2	10,2	100
Ava.		6	30	2	6	8		14	34	100
Tas.	24,4	2,8	24	4,1	2,3	0,9	0,9	13,8	26,7	100
Itt.			37,9	1,7	3,4		8,6	10,3	37,9	100
Udenf.				4,8		3,6		16,9	74,7	100
Int.			56	6,5	2,3	3,8	4,4	27,1		100
I alt	2,1	0,7	40,3	7	3,5	5,7	5,4	15,4	19,9	100

Kilde: Nordregio 2010, tabel II.1